KULTÚRA

ROČNÍK XVI. – č. 12

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

12. JÚNA 2013

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

úto otázku som si položil, keď som dočítal pozoruhodnú publikáciu amerického profesora teológie na univerzite Notre Dame, Dr. Ralpha Martina, ktorý je, okrem iného, aj konzultorom rady pre novú evanjelizáciu. Kniha má názov Will Many Be Saved? What Vatican II Actually Teaches and its Implications for the New Evangelisation. (Bude veľa duší spasených? Čo vlastne učí II. Vatikánsky koncil a aký to má vzťah na novú evanjelizáciu? - New York 2012).

Dr. Ralph Martin v svojej knihe vyjadruje znepokojenie nad modernými názormi niektorých teológov, ako ich formuloval Hans Urs von Balthasar v diele Dare we Hope "That All Men Be Saved"? With a Short Discourse

František Vnuk

on Hell (Možno dúfať, že všetci ľudia budú spasení? S dodatkom krátkej rozpravy o pekle - Ignatius Press, San Francisco 1988). V spomenutej publikácii tento známy švajčiarsky teológ špekuluje nad nádejnou možnosťou, že peklo - ak nie je prázdne - sa raz vyprázdni a napokon všetky duše budú spasené.

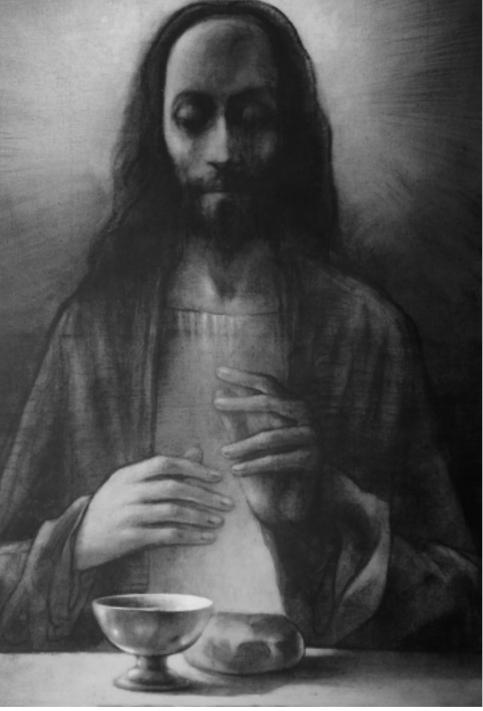
Nejde tu o novú náuku. Podobné názory ako von Balthasar mali v prvých storočiach kresťanstva aj niektorí východní otcovia Cirkvi, ako napríklad Origenes, Gregor Naziánsky, Klement Alexandrijský. Aj tí uvažovali, že nakoniec všetci ľudia budú spasení. Odvolávali sa hlavne na texty sv. Pavla, napríklad na jeho list Timotejovi, kde píše, že Boh "chce, aby boli všetci ľudia spasení" (1 Tim 2, 4). Alebo na jeho list Kolosanom, kde sa hovorí, že "Boh skrze Krista zmieril všetko so sebou, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému, čo je na zemi aj čo je na nebi" (Kol 1, 19-20). A na list Efezanom, kde hovorí, že Boh si predsavzal "zjednotiť v Kristovi ako v hlave všetko, čo je na nebi aj čo je na zemi" (Ef 1, 9-10).

Ukázalo sa však, že názory o spasení všetkých ľudí a celého stvorenstva (tzv. apokatastáza) boli v rozpore s textom evanjelia a II. všeobecný koncil v Carihrade - v roku 553 - ich odsúdil ako bludy.

V atmosfére optimizmu, ktoré priniesol so sebou II. vatikánsky koncil, vynorili sa mnohé nové názory na predkoncilové chápanie teologických právd a pojmov. Výklady koncilových dokumentov dali podnet prehodnocovaniu tradičných hodnôt, liturgickej praxe a niektorých aspektov viery.

Ale čo je nové, nie je vždy dobré a zdravé, ani všetko staré nie je vždy zlé. Nahradzovať staré novým býva módne i populárne, ale nie vždy užitočné a občas celkom nepotrebné. Aj staré a osvedčené poriadky majú svojich stúpencov a zástancov, ktorí vystríhajú, že novoty a reformy treba prijímať s rozvahou a opatrne. V tomto svetle treba vidieť aj skutočnosť, že nie všetky pokoncilové novoty sa stretávali s nadšením, ani sa neprijímali bez odporu.

Viaceré interpretácie koncilových dokumentov a nové pokoncilové témy ako ekumenizmus a medzináboženský dialóg, zastihli mnohých katolíkov nepripravených a v mnohých prípadoch

Stano Dusík: Posledná večera

Kedy som naposledy počul kázať o pekle?

vniesli do ich radov rozpaky a pochybnosti. Kládli si otázku, či vôbec záleží na tom, aby bol človek katolíkom, keď po konfesionálnej stránke naši protestantskí alebo pravoslávni spoluobčania sú vlastne naši rovnocenní bratia. A nielen oni, ale aj židia, mohamedáni, pohania. Čo sa stalo s učením Cirkvi, že Extra Ecclesiam nulla salus - že niet spásy pre tých, čo sú mimo Cirkvi; že k spaseniu je nevyhnutne potrebné, aby človek žil podľa zásad evanjelia a patril do Katolíckej cirkvi?

Ak II. vatikánsky koncil treba pokladať za "jar v Cirkvi", tak potom by sa dalo očakávať,

že leto, ktoré nasleduje po jari, prinesie bohatú úrodu. Navonok sa to však neprejavuje. Päťdesiat rokov po koncile sa dá hovoriť skôr o úpadku než rozkvete náboženského života. Poklesla účasť na bohoslužbách a náboženských úkonoch, ochablo pristupovanie k sviatostiam, Cirkev prechádza krízou kňazských a rehoľných povolaní, v náboženskom živote sa udomácnila ľahostajnosť, vlažnosť a vo verejnom živote prevláda sekularizmus, materializmus a nekresťanský egoizmus.

(Pokračovanie na 3. strane)

by nepoznal slogan "ži a nechaj žiť?" A kto by s ním nesúhlasil? Veď je to slogan taký tolerantný a humánnym, až jaj!

Ale je to s ním ozaj také jednoznačné? Nenabáda nás tak trochu ku konformizmu? Napriúča nás na znecitlivenie voči ideálu, nehovoriac už o svedectve Evanjelia?

Reálie okolo nás v úzkom i širokom kontexte napovedajú o ostrej zákrute, do ktorej ktosi ženie dejiny. Pápež dokonca spomína zvrat o stoosemdesiat stupňov. Pri takom uhle sa vyvráti čokoľvek, darmo to má štyri kolesá, ak sa tak deje v malom polomere zákruty a priveľkou rýchlosťou.

A veru, polomer zákruty sa povážlivo

Hni a nechaj hniť

TEODOR KRIŽKA

zmenšuje a rýchlosť zvyšuje. Kým predošlé deje zvratu od úcty k Bohu a Kristovej vykupiteľskej obety napriek svojej hrôze trvali dvesto rokov, za posledných dvadsať, osobitne však za posledných dvanásť rokov sa všetko akoby rúti vabank. Presne v duchu Brzezinského: "Druhej šance nebude!"

Kým nás tu na Slovensku, ale aj v celej strednej Európe, médiá čičíkajú, aké blaho je byť v NATO a EÚ, od bombardovania Juhoslávie roku 2001 niet vari dňa, aby sa nemnožili správy o pokračujúcich útokoch pod najrozličnejšími zámienkami. K moci sa dostávajú radikálne režimy, úplne opačné ako tie, ktoré nastoľovali sekularistické revolúcie v minulom storočí. Tieto režimy v hraniciach Osmanskej ríše, ktoré narazili na prvý vážnejší odpor až v Sýrii, svedčia o novom politickom pakte - o pakte medzi USA a, zjednudušene povedané, bin Ladinom večne živým.

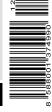
Európa, ktorá si do krvného obehu vpustila mohutnú dávku islamu, opitá sama sebou ani len nepomyslela, že si sadá na sud s pušným prachom.

Mnohokrát som už spomenul osud Konštantinopolu alebo Madridu. Zdá sa, že dejiny sa zopakujú, ale v omnoho nebezpečnejších rozmeroch.

Priučení západnému konzumnému spôsobu života a liberalizmu, ktorý ako kyselina sírová rozožiera aj zvyšky toho, čo tvorilo ducha Európy, ocitli sme sa na radle histórie a to radlo nás hrnie nezadržateľne. Kam?

Na túto otázku nie je ťažké odpovedať, ak vychádzame z premisy, že sa pri moci udržia skorumpované a cynické pseudoelity, pripravené zradiť otca aj matku, len aby sa chvíľočku smeli usmievať do kamier..

No a v tejto súvislosti ľúbivému sloganu z úvodu tohto príhovoru možno nájsť aj drsnejší variant: HNI A NECHAJ HNIŤ! Dôsledky sa však čoskoro určite dostavia. Našimi osudmi si pohnojí záhradu niekto tretí, presne ten, komu sa odjakživa darilo rozdeľovať a panovať.

dravotníci a hlavne ich odboroví vyjednávači právom očakávali od nástupu novej Ficovej vlády, akým smerom sa uberie tento tak problémový rezort. V čerstvej pamäti máme vyostrenú situáciu lekárskych odborárov pod vedením ich predsedu Kollára s ministrom Uhliarikom, kedy sa lekári snažili hromadnými výpoveďami prinútiť vládu Ivety Radičovej k ústupkom, čím vlastne došlo v mnohých zdravotných zariadeniach až ku krízovej situácii, keď bola ohrozená samotná zdravotná sta-

ľovho zamestnania, postavenia alebo funkcie alebo uloženej mu podľa zákona, či spáchanie činu na viacerých osobách.

Zdravotníci, ale hlavne zdravotnícki odborári musia tento návrh vnímať ako výsmech a demonštráciu sily, resp, ako opatrenia na odstavenie opozičného hlasu zdravotníkov. Schválením tohto zákona sa zaviedla možnosť Ministerstvu zdravotníctva udeľovať pokuty zdravotníkom a na základe udelenia pokuty následne dôjde k odňatiu práva vykonávať zdravotnícke zamestnanie bez súdu na 10

Poučia sa konečne naše odbory?

rostlivosť o pacientov. Taktiež sesterské odbory sa vehementne domáhali zvýšenia svojich platov a zlepšenia pracovných podmienok. Nakoniec došlo k určitým dohodám medzi lekárskymi odbormi a vládou Ivety Radičovej a aj zdravotné sestry a pôrodné asistentky uzavreli s vládou celkom slušnú dohodu.

Bolo teda logické, že vzhľadom na nadštandartné partnerské vzťahy odborárov so stranou Smer dôjde k napĺňaniu dohôd zdravotníckych odborárov s predchádzajúcou vládou Ivety Radičovej.

Stal sa však opak.

Skupina poslancov Smeru toto napadla na Ústavnom súde, následkom čoho platnosť veľmi závažných častí týchto dohôd bola pozastavená.

K ďalšiemu vytriezveniu zdravotníkov a hlavne ich odborárskych zástupcov došlo v týchto dňoch, keď medzičasom veľmi nenápadne pod rúškom "zlepšenia zabezpečenia dostupnosti zdravotnej starostlivosti pacientom" vo forme pozmeňovacieho návrhu poslanca Jozefa Valockého k zákonu 578/2004 Z. z. upravilo sa nepretržité poskytovanie zdravotnej starostlivosti vo všeobecnej a špecializovanej nemocnici. Okrem iného sa odníma základné právo odborovej organizácie vyjednávať a súhlasiť s rozvrhnutím pracovného času. Diskriminačne sa oproti iným zamestnancom popiera princíp kolektívneho vyjednávania.

Ešte závažnejšia a kontroverznejšia zmena z pôvodnej novely poslancov SMER-SD sa veľmi podobným spôsobom schválila na zasadnutí zdravotníckeho výboru dňa 23. apríla 2013. Teda tri mesiace po tom, čo bol tento návrh stiahnutý pod tlakom kritiky zdravotníkov, aj slovenských i európskych zdravotníckych organizácií pre jeho charakter kriminalizácie zdravotníckych pracovníkov. Druhý pokus o presadenie tejto ponižujúcej úpravy sa realizoval na ostatnej májovej schôdzi NR SR ako pozmeňujúci návrh poslanca Jozefa Valockého k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Neuveriteľné je pritom už samotné znenie definície novej skutkovej podstaty trestného činu, ktorý sa zavádza výlučne kvôli lekárom a zdravotným sestrám, či iným zdravotníckym pracovníkom, za ktorý im hrozí väzenie na 2 roky, s automaticky zvýšenou sadzbou na 2-5 rokov, keďže podmienkou na použitie zvýšenej trestnej sadzby je aj "závažnejší spôsob konania", za ktoré trestný zákon považuje okrem iného aj spáchanie trestného činu organizovanou skupinou, porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z páchaterokov, a to zrušením registrácie. Stavovské komory zdravotníkov budú povinné zrušiť registráciu zdravotníckeho pracovníka, čím MZ SR bude reálne preberať právomoci komôr zdravotníckych pracovníkov ako nezávislých inštitúcií.

Snahou vlády je obmedziť právo zdravotníckych odborárov a ostatných pracovníkov hromadne vyjadriť nespokojnosť nad stavom zdravotníctva na Slovensku tým, že vyhlási krízovú situáciu a pod hrozbou väzenia bude nútiť lekárov a sestry nastúpiť do práce.

Tento pozmeňujúci návrh je v hrubom rozpore s článkom 1 Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce ILO so sídlom v Ženeve o zrušení nútenej práce, kde každý člen tejto organizácie sa zaväzuje potláčať a nepoužívať akúkoľvek formu nútenej alebo povinnej práce ako trest za účasť na štrajkoch.

Nesúhlas s takýmito zmenami už pri prvom pokuse ich presadiť vyjadrila Slovenská lekárska komora, Lekárske odborové združenie aj sesterské odbory a odborový zväz zdravotníctva. Zdravotníkov podporila aj najväčšia organizácia lekárskych odborárov v Európe v liste premiérovi, predsedovi parlamentu a ministerke zdravotníctva, v ktorom odmietla hrozbu pokuty, odňatia licencie či väzenia pre lekárov. Nesúhlasí s tým, aby sa vyhlasoval stav núdze v niektorom z členských štátov únie v čase mieru s tým, že stav núdze nemôže byť dôvodom pre určité opatrenia uložené iba pre zdravotníckych pracovníkov.

Takto prijatá zmena môže spôsobiť návrat Slovenska pred November 89, kedy odbory boli len slúžkou vlády a akýkoľvek nesúhlas s jej líniou sa tvrdo trestal. Je načase, aby si naše odbory uvedomili, že ani nadštandartné vzťahy s tou ktorou politickou stranou im nezaručia že v prípade jej vstupu do vlády bude plniť to, čo v opozícii vehementne podporovala. Tak tomu bolo na prelome rokov 2011 a 2012, keď strana Smer v opozícii podporovala akcie lekárskych a sesterských odborových organizácií, dokonca pri hlasovaní v NR SR podporila dohodnuté kroky vlády Ivety Radičovej so zdravotníkmi, no jej vstupom do jednofarebnej vlády po ostatných voľbách na toto nejako pozabudla. Pre našich zdravotníckych odborárov, ale aj všetkých zdravotníkov je to tvrdá skutočnosť, z ktorej si musia jednoznačne zobrať ponaučenie.

> Peter Novoveský, Prezident Nezávislých kresťanských odborov Slovenska 1998 - 2006

Okydaný národ

TAK TEDA PREZIDENT?

Nacionalista, separatista, rozbíjač...

O osude Česko-Slovenska rozhodol Hitler.

Áno, ale kto mu chodil šepkať?
Dnes je už bezpečne dokázané, že
bol aspoň päťkrát tajne v Nemecku,
a zaujímavé, že práve vtedy, keď už
Hitler nevedel, kam z konopí! Inšpirovať ho!

Aká bola v roku 1939 iná možnosť? Pred Hitlerom sa vtedy skláňali všetky mocnosti, Veľká Británia, Francúzsko, Taliansko. A k tomu pakt Ribentrop - Molotov?

Mal sa Hitlerovi hrdinsky postaviť. Nezáleží na tom, aký je národ malý, ale aký je hrdinský!

A čo hroziace rozdelenie Slovenska medzi Maďarsko, Poľsko a Nemecko?

Nacionalista, separatista, čechoslovakofób, mal zachrániť Česko-Slovensko, keď bol taký múdry!

Ale vtedy rozhodoval Hitler!

Nukleofašista, protofašista, nacista v stave zrodu, ďalej slúžiaci nacista, neonacista, fašista, xenofób, germanofil, všetkozléfil, fil, fil, fil, fuj! Mal odstúpiť z funkcie!

Sami Židia ho prosili, aby zostal...

Cynická obluda! Lacné vtipy na úrovni ich autora! Semiantisemita, semita, pardon, antisemita, fulltime antisemita, antisemita na plný úväzok...

Ale veď riaditeľ jeho kancelárie bol Žid, takisto osobný lekár.

To sa vylučuje s tým, čo bolo vyššie povedané, pretože semiantisemita, semita, pardon, antisemita, full-time antisemita, antisemita na plný úväzok! Klérofašista!

A čo tých tridsať tisíc zachránených Židov na prezidentské výnimky?

Aúúúú, aúúú, ukrižuj ho! Aké ešte ďalšie dôkazy? Veď to bol nukleofašista, protofašista, nacista v stave zrodu, semiantisemita, antisemita, ful-time antisemita! Klérofašista!

Ukrižuj ho!

UKRIŽUJ HO!

A čo národ? Že vraj jeden z najstarších v Európe...

To je jednoduché, dejiny treba odmýtizovať, potom sa ukáže, ako to v skutočnosti bolo. Keď odmýtizujeme Cyrila, Metoda, Svätopluka, čo tu ostane? No hŕstka nejakých pobehajov, ktorí sa pomaďarčili a v pätnástom storočí, možno v šestnástom alebo až sedemnástom storočí začali o sebe z neznámych dôvodov hovoriť, že sú Slováci. V podstate sú to len geneticky zaťažení antisemiti. A čo je Slovensko? Čierna diera Európy, čo Európy, sveta, čo sveta, vesmíru!

Potom je pochopiteľné, že keď istý pán poslanec, známy karatista, ide okolo slovenského štátneho znaku, dvíha sa mu žalúdok. Veľmi pochopiteľná reakcia! Je mu na vra-

canie! Alebo istá poslankyňa, manželka kanadského vierozvestcu. Raz jednoducho na zasadaní Národnej rady upadla do vytrženia a mocným hlasom zvolala: "Hnusné Slovensko!" A jej mocný hlas zaletel až k Tatrám, k Dunaju a Vihorlatu a ozvena sa niesla celou krajinou: "Hnusné Slovensko, hnusné Slovensko!" Našťastie iniciatívna skupina poslancov v parlamente pripravila legislatívnu úpravu, ktorá stanoví, že pred každé úradné použitie slova Slovensko bude povinnosťou príslušného orgánu predradit' prídavné meno hnusné, napríklad Národná rada hnusnej Slovenskej republiky alebo Hnusné slovenské národné múzeum alebo železnice hnusnej Slovenskej republiky. Veľmi správne! Výnimka bude Slovenské národné povstanie, nie Hnusné slovenské národné povstanie. Další krok bude úprava gramatiky. Všetky prídavné mena majú tri stupne, pozitív, komparatív, superlatív, výnimkou bude prídavné meno zlý, ktoré bude mať aj štvrtý stupeň, tzv. hnojatív, a bude sa stupňovať takto: zlý, horší, najhorší, slovenský. Amen! V mene myslitel'a Štefana Hríba, teológa Michala Havrana ml. a celého SME až na veky vekov amen.

Pozn.: Namiesto mysliteľa Štefana Hríba, teológa Michala Havrana ml. možno dosadiť ktoréhokoľvek úhlavného priateľa Slovenska a Slovákov, namiesto novín SME ktorýkoľvek hnojometný denník alebo hnojometný časopis.

Igor Kšiňan

(Pokračovanie z 1. strany)

Do homiletiky prenikla zásada, že "netreba veriacich strašiť peklom". A tak v posledných desaťročiach sa takmer prestalo o pekle hovoriť. Dokonca aj vo Vyznaní viery, ktoré recitujeme počas sv. omše, sme slová "zostúpil do pekiel" nahradili mäkšími a zneutralizovanými slovami "zostúpil k zosnulým."Peklo akoby sa vytratilo z učenia Cirkvi. Hoci v Evanjeliu sa spomína peklo 22 krát, v dokumentoch II. vatikánskeho koncilu sa slovo "peklo" neobjavuje ani raz. A vytratilo sa ono aj z kázní a z náboženských médií. Ani vtedy, keď sa časť. Zazlieva im, že vychádzajú z nesprávneho, alebo zúženého výkladu koncilového dokumentu Lumen gentium.

Dogmatická konštitúcia Lumen gentium obsahuje totiž dôležitý text, ktorý pripúšťajúci spasenie aj pre tých, čo sú "extra Ecclesiam", t.j. nepatria do katolíckej Cirkvi. Šestnásty paragraf tejto konštitúcie hovorí: "Okrem kresťanov Boží plán spásy zahrňuje aj tých, ktorí uznávajú Stvoriteľa. V popredí medzi nimi sú mohamedáni, ktorí tým, že sa hlásia k viere Abraháma, spolu s nami uctievajú jedného a milosrdného Boha, ktorý na konci sveta bude súdiť ľudstvo. A Boh

vodlivosť", Rim 1, 18-32), ktorá je veľmi pesimistická, je takrečeno protikladom "univerzálneho optimizmu". Nezohľadňujú ani poznámka pod čiarou, ktorá odkazuje na text sv. Tomáša Akvinského, v ktorej sa naznačuje, že táto spása osôb mimo Cirkvi je iba "možnosťou" a nie skutočnosťou.

Ani zásada "Extra Ecclesiam nulla salus" nestratila svoju platnost'. Konštitúcia Lumen gentium, v svojom 14. paragrafe ju opätovne potvrdzuje v tejto formulácii: "Tento posvätný koncil ... učí, že Cirkev putujúca na zemi je pre spasenie potrebná.... A preto ten, kto vie, že Kristus ustanovil Cir-

Kedy som naposledy počul kázať o pekle?

číta evanjelium o boháčovi a Lazarovi (Lk 16, 19-31), alebo o poslednom súde, kde Kristus hovorí zatratencom: Vzdiaľte sa odo mňa, zlorečení, do ohňa večného..., (Mt 25, 41), ani vtedy kazateľ nerozvinie eschatologickú tému o večnom pekle a mukách v ňom.

Realita pekla však aj naďalej ostáva článkom viery. Katechizmus to hovorí veľmi zreteľne: "Jestvuje peklo a je večné. Duše tých, čo zomierajú v stave smrteľného hriechu, zostupujú hneď po smrti do pekla, kde trpia pekelné muky." (Katechizmus Katolíckej Cirkvi, čl. 1035). A teória, že peklo - ak vôbec jestvuje je vyhradené len pre takých arci-zločincov ako bol Stalin, Hitler, Pol Pot, Džingischán, Atila...

Dr. Ralph Martin poukazuje, že takáto predstava však je v rozpore s Evanjeliom. Z Ježišových slov je zrejmé, že tých zatratených duší je vel'mi vel'a. Kristus jasne povedal: "Priestranná je brána a široká cesta, čo vedie do zatratenia a mnoho je takých, čo cez ňu vchádzajú. Aká tesná je však brána a úzka cesta, čo vedie do života a málo je takých, čo ju nájdu." (Mt 7, 13-14); a inde: "Mnoho je povolaných, ale málo vyvolených" (Mt 22, 14). Z týchto slov vyplýva nielen existencia pekla ale aj hrozná skutočnosť, že tých, čo sú zatratení, je viac ako tých, čo sú spasení.

Dr. Ralph Martin je vel'mi sklamaný, že v súčasnosti u mnohých kresťanov prevláda presvedčenie, akoby široká a priestranná bola cesta, čo vedie do neba a skoro každý človek - katolík, či nekatolík, pokrstený či pohan - sebavedome a bezpečne po nej vykračuje, zatial' čo do pekla vedie iba úzka cesta, a niet na nej takmer nikoho. Označuje tento názor ako škodlivý "praktický univerzalizmus". Jeho korene vidí v nesprávnom vysvetľovaní dogmatickej konštitúcii o Cirkvi Lumen gentium. Vyčíta niektorým teológom - a osobitne Urs von Balthasarovi a K. Rahnerovi že zúžili zmysel textu tejto konštitúcie. Dali mu nesprávny výklad, lebo pozornosť sústredili iba na jednu stránku dokumentu a zanedbali jeho druhú, rovnako dôležitú nie je vzdialený ani od tých, ktorí v náznakoch a v obrazoch hľadajú neznámeho Boha, lebo On dáva všetkým ľuďom, život, dych a všetko ostatné a ako Spasiteľ chce, aby všetci ľudia boli spasení. Spasenie dosiahnu aj tí, ktorí bez vlastnej viny nepoznajú Kristovo evanjelium, ani jeho Cirkev, ale úprimne hľadajú Boha a - hnaní milosťou - usilujú sa svojimi skutkami konať jeho vôľu, ako ju spoznávajú a ako im ju diktuje ich svedomie. Božia Prozreteľnosť neupiera pomoc potrebnú ku spaseniu ani tým, ktorí bez vlastnej viny ešte neprišli k explicitnému poznaniu Boha, ale pomocou jeho milosti sa snažia viesť dobrý život. Akékoľvek dobro a pravda, ktoré si osvojili, Cirkev pokladá za prípravu k Evanjeliu. Priznáva, že toto všetko majú od Boha, ktorý osvecuje všetkých, aby napokon všetci mali ži-

Ako vidno spasenie tých, čo nemali šťastie poznať pravé náboženstvo je tu kvalifikované tromi podmienkami: 1. Jednotlivci, ktorí nepoznajú Kristovo evanjelium bez vlastnej viny (inculpable ignorance), 2. Takí, čo úprimne hľadajú Boha, chcú ho nájsť a poznať jeho vôľu, 3. Ľudia, ktorí - posilňovaní pomáhajúcou milosťou - žijú podľa hlasu svojho svedomia.

A paragraf obsahuje aj ďalšie výhrady, ktoré sú jeho neoddeliteľnou a kľúčovou časťou, ktoré však Rahner, von Balthasar a ich stúpenci prehliadli a obchádzajú. Tam sa hovorí, že ľudia sú často podvedení a zvedení Diablom a končia službou stvoreniu a nie Stvoriteľovi. ("Ale často ľudia, podvedení Zlým Duchom, sa stávajú slabými a nemúdrymi v svojom uvažovaní a prepadnú službe stvoreniam a nie Stvoriteľovi, zamieňajú Božiu pravdu za lož".)

Tento jasný poukaz následkov hriechu na svet sa minimalizuje, alebo celkom zanedbáva i keď by malo byť jasné, že tieto záverečné slova 16. paragrafu opätovne zdôrazňujú tradičnú náuku Cirkvi o účinkoch dedičného hriechu. Stúpenci optimizmu neberú na vedomie ani prvú kapitolu Listu k Rimanom ("Trestajúca Božia spra-

kev ako potrebný prostriedok pre spásu duší a odmieta do nej vstúpiť, alebo v nej zotrvávať, nemôže byť spasený."

Dr. Ralph Martin poznamenáva, že pri všetkej úcte voči jeho zásluhám, teológ von Balthasar "sa odklonil od obsahu zjavenia a hlavného prúdu teologickej tradície Cirkvi takým spôsobom, ktorý podkopáva všeobecnú výzvu k svätosti a misionárskej evanjelizácii a je pastoračne škodlivý." Rovnako kriticky odmieta aj podobné názory teológa Karla Rahnera, ktoré tiež oslabujú tradičné chápanie otázky spasenia. Karl Rahner tvrdí, že najvýznamnejším prvkom uznesení II. vatikánskeho koncilu bol jeho "salvation optimizmus" (optimizmus spasenia), ktorý nahradil dovtedajší "pesimizmus spasenia". V očiach Dr. Martina Rahner a von Balthasar svojimi výkladmi 16. paragrafu konštitúcie Lumen gentium deformujú náuku evanjelia a Cirkvi.

Toto nie je prvý ani jediný kritický hlas na myšlienky, ktoré vyslovil von Balthasar a Rahner. Kardinál Avery Dulles nazval von Balthasarove názory "adventurous" (dobrodružné, odvážné) a kardinál Jozef Ratzinger pokladal Rahnerov výklad za "astonishing optimizmus" (úžasný optimizmus). Dr. Martin je však v svojej kritike omnoho tvrdší a nepriamo vyzýva aby oficiálne cirkevné kruhy, ako je napríklad Kongregácia pre náuku viery, zaujali k týmto postojom jasné stanovisko, aby sme vedeli, čo musíme a čo nesmieme robiť, aby sme boli spasení.

V závere knihy Dr. Martin vyslovuje svoje obavy, ktoré tento "optimizmus spasenia" predstavuje pre cirkevné spoločenstvo: "V našej západne orientovanej kultúre - najmä teraz, keď sme svedkami úpadku kresťanstva a kresťanskej kultúry - mnohí ľudia sa jednoducho nechávajú unášať prúdmi sekulárnej kultúry, ktoré ich odplavujú k rozkladu medziľudských vzťahov, manželstva a rodinného života... a napokon k možnému nebezpečenstvu večného odlúčenia od Boha."

A jednou z definícií pekla je "trvalé odlúčenie od Boha":

František Vnuk

MILICA LILIĆ

MOJA SMRŤ ZÁVISÍ OD SPEVU VTÁKA a nemám meno, nemám ani dom. Teraz, keď unikla som ostreľovačom, susedskej dýke,

nahuckaným hordám...
Moja smrť je vedľajšia.
Ničotnejšia než plápolanie tieňov
pod mesiacom,
čo nad všetkými žiari.
Pretože moje meno bez tvojho neobstojí.
A vravia - bez teba ani nebolo,

bez teba ani rozum môj nerozumie...

Kosovo rodné, rana krvavá!

A odlúčenie od teba rovnalo by sa smrti. Modlitby apoštola k Stvoriteľovi, ikona Matky Božej Trojeručice oslepí a otvoria sa oči aj pri Dečanskom kláštore, aby uvideli zlo.

Kosovo, ak t'a oddelíme od seba, nezocelíme sa ako ruka sv. Jána z Damašku, lebo niet sily, čo by tú ranu spojila.

Ak t'a zabudneme, Kosovo, nikdy viac nebudeme svoji, celí... A ani celý svet sa nezacelí.

MILICA LILIĆ
sa narodila roku 1953 pri Kosovskej Mitrovici.
Je autorkou mnohých básnických zbierok,
prispievateľkou rôznych literárnych časopisov
a členkou predstavenstva Spolku srbských spisovateľov
a Spisovateľskej obce Kosova a Metohije.
Od roku 1999 žije v Belehrade.
V uverejnenej básni odkazuje na ikonu Matky Božej Trojeručice,
ktorá sa pripisuje sv. Jánovi z Damašku,
keď mu po modlitbe pred Matkou Božou
znovu narástla ruka odseknutá moslimským kalifom.
No ak sa Srbsko zriekne Kosova,
rana sa už nikdy nezahojí.

Zo srbčiny preložila Katarína Džunková

merickí historici sa už mnohokrát venovali aspektom otroctva, ktoré prevádzali beli otrokári. Na druhej strane sa však ignoruje predávanie do otroctva bielych, ktoré sprostredkúvali moslimovia. Problematiku kresťanských otrokov a moslimských otrokárov detailne spracúva profesor Robert Davis v knihe "Iné otroctvo", ktoré zažívalo svoj rozkvet približne v tom istom období ako transatlantický obchod a ktoré vyplienilo stovky komunít Európanov žijúcich na pobreží. Vo vedomí dnešných belochov nezohráva otroctvo takú zásadnú rolu ako u černošského obyvateľstva - nie však preto, že by to bola okrajová epizóda, ktorá nemala dlhšie trvanie. Dejiny stredomorského otroctva sú totiž rovnako temné ako tie, o ktorých sa dozvedáme z amerických archívov.

OBCHOD NA PLNÉ OBRÁTKY

Berberské pobrežie, ktoré sa tiahne od Maroka až po súčasnú Líbyu, bolo ohniskom prekvitajúceho priemyslu s ľudskými zdrojmi a miestom únosov obyvateľstva približne v rokoch 1500-1800. Metropolami obchodu s otrokmi bolo mesto Salé v Maroku, mestá Tunis, Alžír a Tripolis. Počas väčšiny tohto obdobia bola flotila Európanov príliš slabá, aby sa bránila alebo kládla aspoň symbolický odpor.

Transatlantický obchod s černochmi bol čisto ekonomickou záležitosťou, ale pre Arabov, ktorí si živo pamätali krížovnícke výpravy a vyhnanie zo Španielska roku 1492, znamenali ťaženia na kresťanské obce a únosy kresťanov súčasť džihádu. "Bol to pravdepodobne osteň pomsty, taký odlišný od prívetivého handrkovania sa o cene na trhoviskách, čo viedlo moslimských otrokárov k takému agresívnemu a iniciatívnemu útoku na kresťanov." píše prof. Davis.

V 16. a 17. storočí bola väčšina otrokov na juhu prevážaná cez Stredozemné more a ďalej cez Atlantický oceán smerom na západ. Niektorí sa vrátili k svojim rodinám po zaplatení výkupného, iní boli nasadení ako pracovné sily v severnej Afrike. Tí menej šťastní sa umordovali až na smrť ako otroci na galejach.

Čo však bije omnoho viac do očí pri nájazdoch berberských otrokárov je ich počet a prostriedky. Piráti unášali väčšinu otrokov na zadržaných lodiach, ale organizovali aj obrovské vojenské oddiely na súši, takže prakticky vyľudnili časť talianskeho pobrežia. Taliansko bolo ich obľúbeným terčom, čiastočne preto, že Sicília sa nachádza ani nie 200 km od tuniského pobrežia, ale najmä preto, že nemala žiadnu silnú centrálnu vládu, ktorá by mohla invázii odporovať.

NAJMASÍVNEJŠÍM ÚTOKOM SA NEKLÁDOL ODPOR

Napríklad keď roku 1554 piráti mierili na mesto Vieste na juhu Talianska, odniesli si odtiaľ až neuveriteľných 6000 zajatcov. Alžírčania zajali 7000 otrokov v Neapolskom zálive roku 1554. Táto výprava bola taká masívna, že spôsobila pokles ceny bielych otrokov, až sa zaužívalo slovné spojenie "vymeniť kresťana za cibuľu."

Aj Španielsko zažilo veľké množstvo podobných ťažení. Po útoku na Grenadu roku 1556 uniesli moslimovia 4000 mužov, žien a detí. Vtedy sa hovorilo o "daždi kresťanov na Alžírsko". Pri každom veľkom ťažení podobného druhu prebiehalo množstvo ďalších malých lúpeží. Objavenie sa veľkej flotily mohlo spôsobiť presun obyvateľstva do vnútrozemia a kompletné vyľudnenie pobrežných oblastí.

Roku 1556 sa skupina o veľkosti

6000 Turkov a korzárov preplavila cez Jadranské more a vylodila sa vo Francúzsku. Miestne autority nemohli urobiť nič, iba odporúčali evakuáciu domáceho obyvateľstva. Zanechali tak Turkom kontrolu nad 1300 km pásom pobrežia a opustenými dedinami až po Serracapriola.

Keď sa objavili piráti, ľudia často opúšťali pobrežia a odchádzali do najbližších miest. Profesor Davis však vysvetľuje, že to nebolo vždy dobré riešenie: "Väčšina miest stredného osídlenia bola preplnená utečencami a neschopná znášať frontálny útok stoviek pirátov. Kapitán tureckých pirátov, ktorý by inak ulúpil len pár tuctov otrokov na pobreží a v okolitých ho-

pobrežné oblasti rýchlo stratili väčšinu žien vo veku schopnom prinášať potomstvo. Rybári sa báli vychádzať z domu alebo vôbec nespúšťali na more svoje konvoje. Napokon sa Taliani vzdali väčšiny svojho pobrežia. Ako vysvetľuje prof. Davis, na konci 17. storočia bol Apeninský polostrov korisťou berberských pirátov už dve storočia, ba dokonca i dlhšie. Pobrežná populácia sa z väčšej časti presunula do opevnených dedín v kopcoch alebo do väčších miest ako napríklad Rimini, pričom zanechali míle pobrežia iným národom - kočovným a pirátskym.

Bolo to len okolo roku 1700 kedy Taliani zabránili jednému z pozem-

Zabudnuté dejiny bielych otrokov

Bieli zabudli, čo si čierni pripomínajú doposiaľ

rách, tak našiel stovky vhodne zhromaždených zajatcov, ktorých ukoristil z jedného miesta."

Piráti sa vracali znovu a znovu a pustošili tie isté oblasti. Popri veľkom množstve malých nájazdov, ktorými trpelo kalábrijské pobrežie, nasledovalo čím ďalej tým viac veľkých koristných výprav, ktoré zanechali za menej než desať rokov nasledujúce následky: 700 zajatcov unesených roku 1636, 1000 zajatcov roku 1639 a 4000 roku 1644. V priebehu 17.a 18. storočia piráti založili polo-permanentné základne na ostrovoch Ischia a Procida pri ústí Neapolského zálivu, kde si vyberali obchodnú lodnú dopravu.

Keď sa moslimskí piráti vylodili na pobreží, nemohli sa zaobísť bez znesvätenia kostolov. Často lúpili zvony, nielen pre hodnotu ich kovu, ale aj aby umlčali charakteristický hlas kresťanstva. Počas malých a častých útokov niekoľko lodí operovalo potajme, posádka vpadla do sídel na pobreží uprostred noci, aby chytili ľudí, "čo spali pokojní a nahí na svojich lôžkach". Tieto praktiky stáli za zrodom súčasného sicílskeho výrazu "pigliato dai turchi" - chytený Turkami, čo značí byť prepadnutý v spánku alebo v zdesení. Bolo omnoho jednoduchšie uniesť ženy než mužov a ných útokov, hoci pirátstvo na mori pokračovalo aj naďalej. Pirátstvo donútilo Španielsko a zvlášť Taliansko zanechaniu ich tradície zámorského obchodu a plavby, ktorá mala fatálne následky: "Aspoň pre Iberský polostrov a Taliansko predstavovalo 17. storočie obdobie temna, keď sa španielska a talianska spoločnosť javili ako prosté tiene toho, čím bývali kedysi, v ich zlatej epoche."

Niektorí arabskí piráti boli skúsenými moreplavcami v zámorských oblastiach a terorizovali kresťanov až do oblasti 1600 km. Prieskumný vpád na Island roku 1627 priniesol skoro 400 zajatcov. Väčšinou máme predstavu o Veľkej Británii ako o obávanej námornej mocnosti od čias Francisa Draka, ale počas celého 17. storočia Arabi voľne operovali v britských vodách, dokonca sa doplavili až do ústia rieky Temže, kde ostreľovali lode a lúpili pobrežné mestá. Len počas troch rokov od roku 1606 do roku 1609 britské námorníctvo priznalo stratu nie menej než 466 britských a škótskych obchodných lodí, ktoré padli do rúk alžírskych korzárov. V polovici 17. storočia, keď prebiehal rýchlym tempom transatlantický obchod s černochmi, mnohí členovia britských posádok padli do zajatia arabským útočníkom.

ŽIVOT POD RANAMI BIČA

Pozemné útoky by mohli byť veľmi úspešné, ale riskovalo by sa viac než pri útoku na plavidlá. Lode sa teda stali základným zdrojom bielych otrokov. Na rozdiel od svojich obetí mali korzárske plavidlá dva pohonné zdroje: galejníkov a plachty. To znamenalo, že mohli veslovať za akéhokoľvek bezvetria a zaútočiť, keď im to prišlo vhod. Nosili so sebou viacero vlajok, takže počas plavby mohli vytiahnuť akýkoľvek prápor, aby oklamali svoju korisť.

Obchodná loď obvyklej veľkosti mohla pirátom poskytnúť až dvadsať dostatočne zdravých námorníkov, ktorí boli schopní slúžiť niekoľko rokov na galejach. Pasažieri zas boli vhodní na vymáhanie výkupného. Šľachtici a bohatí obchodníci boli požadovaní za atraktívne ceny, ako i židia, ktorí vedeli zvyčajne získať vysoké výkupné od svojich súvercov. Vysokí klerici boli taktiež veľmi hodnotnou korisťou, pretože Vatikán bol obvykle ochotný zaplatiť akúkoľvek sumu, aby ich vyslobodil z rúk bezvercov.

Keď sa blížili piráti, cestujúci často zhadzovali svoje vzácne šaty a snažili sa obliecť tak skromne, ako sa to len dalo, aby ich únoscovia žiadali od rodín za výkupné iba malú sumu. Bolo to však márne, pretože piráti často mučili kapitána, aby od neho získali informácie o pasažieroch. Často zvliekali mužov až donaha, aby zistili, či ich šaty neskrývajú pozašívané cennosti. Zároveň chceli zistiť podľa obriezky, či sa za kresťanov neprezliekli zamaskovaní židia.

Keď mali piráti nedostatok galejníkov, zapriahali ich ihneď do práce. Väzni však zvyčajne išli v podpalubí domov. Boli spútaní, sotva schopní pohybu - v špine, zápachu, s hmyzom lezúcim po tele... Mnoho z nich umrelo skôr, než dorazili do prístavu.

Po príchode do severnej Afriky bol zvyk novozískaných otrokov nedôstojne prevádzať po uliciach. Ľudia sa im mohli posmievať a deti ich zahrňovali najhoršími nehanebnosťami. Na trhoch s otrokmi museli muži predviesť skok aby ukázali, že nie sú chromí. Kupujúci ich chceli často vyzliekať, aby videli, že ide o zdravých jedincov. Bolo to zároveň i na určenie sexuálnej hodnoty oboch - žien i mužov, vysoko sa cenili biele konkubíny. Všetci hlavní otrokári boli angažovaní aj v prekvitajúcom homosexuálnom podsvetí. Kupci, ktorí dúfali v rýchly zisk z tučného výkupného často skúmali i ušné lalôčiky, aby zistili známky po náušniciach, ktoré boli indikáciou pôvodu z bohatých vrstiev. Často sa v zajatí skúmali i zuby, aby sa ukázalo, či budú zajatci schopní prežiť na tvrdej otrockej strave.

Paša alebo miestni panovník mal isté percento výnosu z otroctva ako daň z príjmu. Boli to takmer vždy muži a pripadali viac správe, než osobnému vlastníctvu pána. Na rozdiel od súkromných otrokov, ktorí boli väčšinou nalodení so svojimi pánmi, títo žili v tzv. bagnos alebo "kúpeľoch", ako už paša nazýval tieto sklady s otrokmi. Zvyčajne mali oholenú hlavu a ostrihanú bradu na znak ďalšieho poníženia v čase, keď práve vlasy a zarastenie tváre predstavovali podstatnú časť mužskej identity.

Väčšina z týchto verejných otrokov strávila zvyšok života na galejach. Len ťažko si vieme predstaviť úbohejšiu existenciu. Muži boli pripútaní po dvoch, troch alebo štyroch o veslá, so spútanými členkami v reťaziach. Veslári nikdy neopúšťali svoje veslá a ak vôbec spali, dialo sa tak na ich laviciach. Otroci sa mohli navzájom pretlačiť, aby sa vystriedali pri otvorení zmeny na trupe lode, lenže väčšinou boli príliš vyčerpaní a deprimovaní, takže zostali bez pohnutia sedieť na mieste. Neboli nijako chránení pred spaľujúcim stredomorským slnkom a páni ich ešte sťahovali už z i tak doráňanej kože obľúbeným otrokárskym nástrojom na "povzbudenie" - natiahnutým "býčím údom" alebo "býčou šľachou". Nebola prakticky žiadna nádei na únik alebo na záchranu. Úlohou galejníka bolo umordovať sa na smrť a najmä počas výpadov zajať ešte viac úbožiakov ako bol on sám. Páni ich hádzali cez palubu pri prvom príznaku vážnej choroby.

Keď pirátska loď v kotvila prístave, galejníci žili v "bagno" bez ohľadu na špinavé, nebezpečné alebo vyčerpávajúce práce, na ktoré ich paša vysielal. Bolo to obvykle lámanie a vlečenie kameňov, hĺbenie prístavov či stavba ťažkých konštrukcií. Otroci v tureckej sultánskej flotile nemali ani túto možnosť. Boli často celé mesiace na lodi až do konca a zostávali v okovách i v prístave. Ich lode boli doživotnými väzeniami.

Ostatní otroci vykonávali na berberskom pobreží viacero druhov prác. Často sa starali o domácnosť alebo o poľnohospodárske práce takého druhu, ktoré si spájame s americkým otroctvom. Tí, ktorí mali schopnosti, boli často prenajímaní svojimi pánmi. Niektorí páni jednoducho niekoľko-

Britský kapitán je svedok sprievodu bielych otrokov

krát "otočili" otroka v priebehu dňa podľa požadovaných objednávok, aby sa večer vrátil s požadovanou sumou peňazí. Ak sa tak nestalo, bol surovo zbitý. Majitelia očakávali asi 20 % výnosu z kúpnej ceny. Nech by už robili akúkoľvek činnosť, otroci v Tunise a v Tripolise zvyčajne nosili železný kruh okolo členku a boli spútaní reťazami, ktoré vážili 25 alebo 30 libier.

Niektorí otrokári nechávali svojich bielych otrokov pracovať vo farmách hlboko vo vnútrozemí, kde čelili ešte ďalšiemu riziku: zajatiu a ulúpeniu do ďalšieho otroctva od útočných berberských kmeňov. Títo nešťastníci už pravdepodobne nikdy nevideli žiadneho Európana až do konca svojho krátkeho života. Kresťanských otrokov bolo tak mnoho a boli takí lacní, že nemalo zmysel sa o nich starať. Pracovali pre mnohých vlastníkov až na smrť a potom za nich jednoducho kúpili náhradu.

Profesor Davis poukazuje na to, že neexistovala žiadna ochrana pred krutosťou: "Nebola relevantná sila, ktorou by sa otrok mohol brániť pred otrokárovým násilím. Žiadne miestne zákony proti tyranii, žiadna dobrotivá verejná mienka a len zriedkakedy efektívny nátlak zo strany druhých štátov." Otroci boli nielen majetok, boli pre moslimov nevercami a zaslúžili si preto podľa nich všetko utrpenie, čo im ich pán nadelil. Prof. Davis poznamenáva, že "všetci otroci, ktorí prežili útrapy v 'bagnos' zdôrazňovali pri popise svojich skúseností výnimočnú krutosť a násilie, s ktorým sa s nimi zaobchádzalo." Obľúbeným trestom bolo "bastinado", v ktorom bol muž položený na chrbát s členkami zovretými k sebe a vydvihnutý do výšky,

aby trpel počas bičovania chodidiel. Otrok mohol dostať až 150 alebo 200 úderov, čo z neho mohlo urobiť po zvyšok života mrzáka. Systematické násilie premenilo mnohých ľudí už len na chodiace automaty.

Systém otroctva však nebol celkom neľudský. Keď boli muži z "bagna" v prístave, mali hodinu alebo dve voľného času každý deň medzi ukončením práce skôr, než sa na noc uzamkli dvere "bagna". Počas tejto doby mohli otroci pracovať za peniaze, ale nemohli si ani nechat' čiastku, ktorú zarobili. Dokonca sa od otrokov v "bagne" požadoval poplatok za ich špinavý príbytok a odpornú stravu. Verejní otroci taktiež prispievali na podporu kňazov v "bagne". Bola to silne náboženská doba a hoci i v tých najhorpodmienkach chceli mať muži možnosť vyspovedať a najmä to najdôležitejšie - prijať posledné pomazanie. Takmer vždy bol v zajatí prítomný i jeden či dvaja kňazi, ale aby mohli vykonávať svoju náboženskú službu, museli ostatní otroci sami zo svojho odkúpiť od pašu ich čas na vykonávanie sviatostí. Niektorým galejníkom tak nezostalo nič za jedlo

či oblečenie, hoci v

niektorých obdobiach, slobodní Európania žijúci v berberských mestách prispeli na udržovanie kňazov v "bagno".

Pre málo z nich bolo otroctvo viac než znesiteľné. Niektoré obchody zvlášť pre lodiarov - boli také cenné, že majitel' mohol odmeniť svojho otroka dokonca vlastnou vilou a milen-Dokami. konca i niekoľko obyvateľov "bagna"

užiť pokrytectvo islamskej spoločnosti a zlepšiť tak svoj stav. Zákon striktne zakázal moslimom obchod s alkoholom, ale bol o čosi miernejší k moslimom, ktorí ho potrebovali na vlastnú konzumáciu. Podnikaví otroci si založili akési krčmy i v "bagnos" a zaobstarali si dobré živobytie vďaka uspokojeniu moslimských konzumentov alkoholu.

Jediným spôsobom ako zmierniť bremeno otroctva bolo "nosiť turban" a konvertovať na islam. To oslobodzo-

Rád tzv. mercedariánov (Ordo Beatae Mariae de Mercede redemptionis captivorum bol založený na vyslobodenie zajatých križovníkov

valo mužov z práce na galejach, ťažkých konštrukciách a iných prác nehodných pre synov proroka, ale neumožňovalo mu vykúpiť sa z otroctva úplne. Jednou z úloh miestnych kňazov v "bagne" bolo uchrániť zúfalcov pred konverziou, ale väčšina otrokov nepotrebovala náboženskú radu. Kresťania verili, že konverziou ohrozia svoje duše a tiež by to pre nich znamenalo nepríjemný rituál obriezky dospelých. Zdá sa, že mnoho otrokov znášalo hrôzy otroctva ako trest za svoje

hriechy a ako skúšku viery. Majitelia sa vlastne konverziám bránili, pretože by to obmedzovalo ich rozsah zlého zaobchádzania a znižovalo otrokovu predajnú hodnotu.

VÝKUPNÉ A VYKÚPENIE

Pre otrokov bol útek nemožný. Boli príliš ďaleko od domova, často spútaní v okovách a na úteku by mohli byť navyše okamžite rozpoznaní pre svoje európske rysv. Jedinou nádejou teda bolo výkupné. Niekedy sa príležitosť naskytla veľmi rýchlo. Keď posádka otrokárov uniesla priveľa mužov, že už nebolo viac miesta v podpalubí, zaútočila na mesto a následne sa znovu objavila o pár dní, aby zajatcov predala do rodín. Bolo to zvyčajne za výraznú zľavu než by stálo výkupné v severnej omnoho viac, než si rol'níci mohli dovoliť. Sedliaci väčšinou nemali pripravené peniaze a často nevlastnili ani nič iné než dom a kus pol'a. Obchodník bol obyčajne pripravený predať zajatca i za menšiu sumu, znamenalo to však, že sa zajatý muž alebo žena vrátil k rodine, ktorá bola úplne zruinovaná.

Väčšina otrokov si kúpila svoju cestu domov až potom, čo si prešli utrpením pri ceste berberskými krajinami a pri predaji do rúk špekulátorov. Bohatí zajatci mohli väčšinou zaistiť dostatočné výkupné, ale väčšina otrokov nemala túto možnosť. Negramotní roľníci nemohli písať domov a aj keby sa to dalo, nedomohli by sa žiadnych prostriedkov.

Väčšina otrokov preto závisela od charitatívnej práce Trinitárov (rád založený v Taliansku roku 1193) a Mercedariánskych rytierov (Rád našej milosrdnej Panej a vyslobodenia zajatcov, založený v Španielsku roku 1203). Boli to náboženské rády založené na vyslobodenie krížovníkov z rúk moslimov, ale čoskoro presunuli svoje pôsobenie aj na vykúpenie zajatcov z rúk Berberov. Oba rády získavali na tento účel peniaze. Často nechávali pred kostolmi skrinky s nápismi "na vyslobodenie chudobných otrokov". Kňazi naliehali na bohatých kresťanov, aby venovali časť majetku na získanie výkupného. Členovia oboch rádov boli skúsení vyjednávači a často sa im podarilo vykúpiť otrokov za lepšiu cenu než by sa to podarilo menej skúseným osloboditeľom. Stále však nebolo dostatok peňazí na vykúpenie všetkých. Prof. Davis odhaduje, že za jediný rok boli vykúpené len tri či štyri percentá zajatých otrokov. To znamená, že väčšina z nich zložila svoje kosti v neoznačených kresťanských pohrebiskách za mestskými hradbami.

Rehole viedli o svojich úspechoch starostlivé záznamy. Španielski Trinitári šli napríklad na 72 výkupných expedícií roku 1600 s úspešnosťou priemerne 220 oslobodených. Bolo bežné, aby sa zajatí otroci vracali domov v sprievode cez mestské ulice za veľkých ovácií. Tieto prehliadky sa stali najcharakteristickejšími mestskými predstaveniami danej doby a malý hlboký náboženský rozmer. Niekedy otroci pochodovali vo svojich starých handrách, aby zdôraznili muky, aké zakúšali. Inokedy sa zas odievali do bieleho rúcha na znak znovuzrodenia. Podľa dobových záznamov mnoho oslobodených otrokov nebolo sa už nikdy nedalo do poriadku po mukách, ktorými prešli. Zvlášť vtedy, keď strávili mnoho rokov v zajatí.

KOĽKO OTROKOV?

Prof. Davis poznamenáva, že na určenie počtu černochov transportovaných cez Atlantik sa venuje detailný výskum, zatiaľ čo stredomorské otroctvo zostáva takmer bez povšimnutia. Nie je preto ľahké dopracovať sa konečného počtu - Arabi si neviedli v podstate žiadne záznamy. V priebehu

desaťročí si však prof. Davis vypracoval metódu odhadu.

Napríklad záznamy ukazujú, že v rokoch 1580 až 1680 žilo na berberskom území približne 35 000 otrokov. Toto číslo je už po odčítaní tých, čo umreli alebo boli vykúpení takže aby sa populácia udržala na rovnakom počte, musí byť pomer nových otrokov odvlečených do zajatia rovný pomeru strát. Existujú dobré základy na odhad počtu úmrtnosti. Napríklad je známe, že z takmer 400 Island'anov unesených roku 1627 sa dožilo nasledujúceho roka iba 70. Okrem podvýživy, preľudnenia, brutálnych trestov a vysilenia na smrť čelili otroci i epidémii moru, ktorej padlo za obeť zvyčajne 20-30% bielych otrokov.

Z mnohých zdrojov preto prof. Davis odhaduje, že miera úmrtnosti bola asi 20% otrokov ročne. Otroci nemali prístup k ženám, takže nové sily sa získavali opäť iba únosmi nových otrokov. Uzatvára: "Medzi rokmi 1530 a 1780 bolo zajatých takmer iste vyše milióna kresťanských Európanov." Tento údaj výrazne prekračuje počet 800 000, na ktorý sa odhaduje počet otrokov odvedených do severoamerických kolónií a neskôr do USA.

Nebolo teda v moci Európanov tento obchod zastaviť. Prof. Davis uvádza, že na konci 18. storočia sa už obchod s otrokmi podarilo kontrolovať, k oživeniu bieleho otroctva však došlo opäť za Napoleonských vojen.

Ani americká doprava nebola ušetrená od týchto lúpežných výprav. Až roku 1815, po dvoch vojnách proti pirátstvu, boli americkí námorníci oslobodení od berberských korzárov. Tieto vojny boli významnými armádnymi operáciami mladej republiky. Jedno z vojenských ťažení je známe pod názvom "k brehom Tripolisu" ("To the shores of Tripoli") a text rovnomennej piesne sa stal neskôr námorníckou hymnou. Keď Francúzi ovládli roku 1830 Alžír, v "bagne" žilo ešte stále 120 bielych otrokov.

Prečo je teda tak málo záujmu o stredomorské otroctvo, zatiaľ čo rôzne projekty na výskum čierneho otroctva nemajú konca-kraja? Ako vysvetľuje prof. Davis, bieli otroci prosto nepasujú do konceptu "európskeho imperializmu". Schémy o utrpení si tak u mnohých akademikov vyžadujú bielych v roli zlých otrokárov, a nie trpiacich.

Profesor Davis ešte poukazuje na ďalší fakt. Rozšírená európska skúsenosť s otroctvom usvedčuje z klamstva aj obľúbenú ľavicovú tézu, že zotročovanie čiernych bol závažný krok v európskej predstave rasy a rasovej hierarchie. Nie je to tak. Samotní Európania žili po celé stáročia v strachu o svoje životy a veľké množstvo z nich sa zúčastňovalo sprievodov navrátivších otrokov, z ktorých boli všetci bieli. Otroctvo si teda veľmi dobre vedeli predstaviť z vlastnej skúsenosti, a nie z ďalekej Afriky.

S vynaložením určitého úsilia si teda môžeme predstaviť Európanov ako sa zaoberajú vlastným otroctvom podobne ako černošská populácia. Európska politika by sa potom určite vyvíjala inak. Nebolo by žiadneho pätolizačského ospravedlňovania sa za krížovnícke výpravy, zmenšila by sa moslimská imigrácia do Európy, nestavali by sa minarety a Turecko by prestalo snívať svoj sen o Európskej únii. Minulosť sa už nedá vrátiť späť. Ale tí, čo na ňu zabudli, za to raz môžu zaplatiť vysokú cenu.

Zdroj: Robert C. Davis, Christian Slaves, Muslim Masters: White Slavery in the Mediterranean, the Barbary Coast, and Italy, 1500-1800, Palgrave Macmillan, 2003. Z angličtiny preložila Katarína Džunková

<u>Milica Lilić</u> SLZA MÔJHO OTCA

(otcovi Tomislavovi)

Môj otec napokon spočinul v zeleni na okraji rieky pri ovocných stromoch, čo posadil, radujúc sa z plodov a vína.

A miloval ten okamih
vždy pri kotlíku na jeseň
stíšiť sa
v príbehoch o Strachaničovi,
v ktorého údolí usnul,
lebo zachoval meno jeho rodu.

Spomínal vtedy na Lovac,
kde uzrel svet z lona drahej matky
Márie a otca Ogňana, bojovníka
pri loviskách kráľa Milutina.
A spomínal aj na Baňku,
mestečko svoje, kde prijal Kristov krst
a s pohŕdaním vravel:
"Ale tí dnešní... Dnešní sú nanič
a všetko, čo činia, je naopak!"
A potom zanevrel
na svoje mladé, sladké plody.
A oči - oči mu len slzili.

Možno už vtedy videl svoju smrť, čo prišla ešte skôr než chodí jeseň, v mesiaci máji chrliacom život.
Alebo zazrel mladšieho brata, čo padol, keď bránil svoje humná...
Alebo slza už tušila nové vojny utrpenie blížnych,
smrť mladých...
A plakal. A oplakával ich.

Preložila Katarína Džunková

orieť sme začali o pol deviatej, lebo ak vlaky nemeškajú, o tomto čase sa v našej dedine križujú. Hoci tetka Sida už do diaľky nevidí najlepšie, hneď si všimla náš dom, keď sa z okna vyvalil hustý dym. A zdalo sa jej, že počuje aj nejaký krik. Pobehla kúsok po ceste, ale pri potoku sa zastavila. Každú nedeľu je dedina od ôsmej do deviatej dopoludnia ako vymretá, lebo tí, čo nie sú na malej v kostole, ešte dospávajú. Nevedela, čo má urobiť. Vzápätí začula krik už celkom zreteľne. Poobzerala sa znovu po ulici a vidí, že od stanice kráča akýsi neznámy muž. Pristavil sa a pýtal sa jej, či by mohlo v tom dome horieť. Keď mu povedala, že asi nikto nie je doma, iba dve malé deti, šesťročné a trojročné dievčatká, preskočil potok a bežal k nášmu domu. Gabika už vyskočila z okna a iba v nočnej košeli stála v snehu a dvíhala ruky k Májke, ktorá kľačala na okennej doske a kričala, lebo sa bála ohňa aj výšky a neverila staršej sestričke. Vo chvíli, keď neznámy muž zložil Majku do snehu, vybehol na ulicu strýko Hrdlička. Rýchlo zaviedol deti do svojho domu a uložil ich do teplej postele. Keď o chvíľu vyšiel von, videl neznámeho muža vyskakovať z kuchyne do ulice. Z okna otvoreného dokorán sa lenivo plazili posledné zvyšky dymu. Celá ulica však smrdela spáleninou.

"Horieť už nebude," povedal neznámy Hrdličkovi.

Nejaký čudák, pomyslel si Hrdlička, v takejto zime si ide len tak, bez zimníka. Na to si ušúľal cigaretu a zapálil si ju. Keď zodvihol hlavu, neznámeho muža nebolo.

"Hovor si čo chceš, Jožko, ale bol to čudák. V takejto zime si ide len tak naľahko. Ani len tašku nemal," povedal Hrdlička otcovi, keď sme sa vrátili domov a našli v kuchyni hotové dopustenie.

"A prečo by podľa teba mal mať tašku?" spýtal sa prekvapený otec.

"Nuž preto, lebo človek, ktorý príde do našej dediny bohvie z akej diaľky, má mať so sebou aspoň tašku, ak už nie kufor. Ale tento vyzeral, ako keby bol vybehol hen z náprotivného domu."

"A odkiaľ vieš, ši ten človek prišiel z ďaleká. Mohol byť aj z vedľajšej dediny." odporoval otec.

"No vidíš, to je práve čudné. Takého zvláštneho človeka som tu ešte v živote nestretol, hoci v tejto dedine žijem už od Rakúsko-Uhorska. Keby sa tu bol čo len jedinký raz objavil, určite by som si ho bol zapamätal. A keď sem prišiel, musí tu mať rodinu alebo nejakého známeho. Dobre vieš, že sa poznáme každý s každým. Keby sa u nás bol čo len raz ukázal, dávno by ho už dedina uhovorila,"

Bral Jožo bol učupený pri kachliach a dvoma prstami si opatrne prezeral moju zničenú frotírovú košeľu, ktorú mama vyprala a dala sušiť na šnúru nad kachľami. Potom vzal lavór aj s košeľou a odniesol ho do kúpeľne. Našiel som ho, ako pláka košeľu vo vani.

"Škoda jej. Ráno som si ju chcel obliecť, ale mama mi nedovolila, vraj je ešte mokrá. Bola by mi uschla na tele ..."

Jožo vybral košeľu z vody a povedal: "Počuj, nedal by si mi ju? Aj tak je už načisto zničená. Ty si sa jej dosť nanosil. Keby sa jej odstrihli rukávy, na leto by mohla byť celkom dobrá."

Košeľa mala až po lakte obhorené obidva rukávy, ale inak vyzerala ako nová.

..Dávno som ti ju chcel dal," povedal som. "Rukávy by ti boli aj tak dlhé."

Asi po hodine sa vrátila mama z dediny a rozprávala otcovi, že tetke Side sa takisto zdalo čudné, že neznámy ma! oblečený iba čierny oblek, biciu košeľu a kravatu. Vyzeral ako človek, ktorý ide na pohreb alebo krstiny či svadbu.

V dedine už dosť dlho nik neumrel a svadby bývajú v sobotu. Ale včera nijaká nebola. Boli však dva krsty, tam sa išla mama pýtať najprv, no keď im opísala človeka, ktorého hľadá, nik takého nečakal a ani si nemohli spomenúť, že by niekoho podobného mali v rodine.

"Betka, spýtaj sa u Matušákov," radila tetka Sida mame, keď sa k nej znova vrátila. "Anula Marušáková išla vtedy z poldeviateho vlaku a iba pár krokov za tým chlapom, možno ho bude poznať."

A tak išla mama k Matušákovcom. "Predo mnou šiel nejaký chlap z vlaku?" čudovali sa tetka Matušáková. "To sa Sida musela pomýliť. Zo stanice som išla určite celkom sama."

Mama sa začala vypytovať z domu do domu, ale všetci sa iba Čudovali, keď im opisovala neznámeho človeka, ktorý zahasil v našom dome oheň. Nik takého nemal na návšteve a ani ho podľa opisu nevedeli nikam zaradiť.

"Teraz vidíš, že som mal pravdu," povedal Hrdlička otcovi, keď mama

Stano Dusík

nými labami ma pričapil k zemi. Dychčal mi rovno do tváre a z obrovskej papule vydával to chrapľavé huf-huf. Myslel som si, že je už so mnou amen a čakal som so zavretými očami, kedy mi odhryzne hlavu. Ani som nedýchal, aby som ho zbytočne nedráždil. Netrvalo dlho a počujem kdesi blízko známy hlas:

"Armin! K nohe!"

Cítim, ako psie bremeno zo mňa spadlo, no bál som sa otvoriť oči, lebo nielen to potvorské psisko, ale aj sused ma mohol ovaliť nejakým kyjačiskom po hlave. Veď čo iné si mohol o mne pomyslieť, iba že som mu prišiel niečo šlohnúť.

"No čo sa tam vyvaľuješ? Vstávaj a druhý raz príď radšej cez trafiku!"

Otvorím oči a vidím nad sebou znovu to obrovské psisko a trafikanta, strýka Kittu. Opatrne som sa zodvihol, lebo pes sa tváril, akoby chcel znovu vený kotúč dohárajúceho slnka. Obloha bola ako v plameni. Armin strkal ňufák do záhona ľalií vedľa válova s vodou a celý ho mal žltý. Včely sťažka pristávali na letáčiku, lebo na nožičkách mali zlatisté hrudky peľu. Svet sa neustále premieňa, uvedomil som si odrazu, a z tohto nového, pre mňa doteraz nepoznaného pocitu vyrástol vo mne akýsi zvláštny strach.

"Strýko? Pamätáte si, ako sme na Jozefa horeli?" prišlo mi ani neviem prečo na jazyk.

"Pravdaže sa pamätám. Aj toho človeka, ktorého tvoja mamenka dodneska hľadá, som videl. Sedel som vtedy v trafike a pozeral som sa len tak na ulicu. Čakal som na ľudí z kostola, lebo po omši si každý chce pofajčiť. Kráčal vážne po ulici v čiernom obleku, ako keby išiel na krst. Najviac ma prekvapilo, že nemal na sebe zimník, lebo vtedy chodili všetci ešte v kožu-

Strýko Kitta medzitým odomkol skrinku, vybral z nej starý hlinený džbán a na rozprestretú Prácu vysypal hŕbu drobných strieborných mincí. Až mi dych vyrazilo od prekvapenia. Rozhrnul peniaze dlaňou, jednu mincu vzal do ruky a podal mi ju.

"Keď som po vojne kopal studňu, našiel som v zemi tento džbánik. Túto mincu si nechaj. Budeš mať odo mňa pamiatku, keď tu už nebudem. Ľudia sú ako včely. Jedni prichádzajú, druhí odchádzajú zo sveta, ľudský rod pretrváva odjakživa. Nikdy nesmieš uveriť pocitu, že si sám. Tú mincu, čo držíš v ruke, držal v ruke pred mnohými rokmi nejaký iný človek. Možno chlapec ako ty. Na tomto mieste, kde teraz stojíme, chodili voľakedy Pálffyovci. No a teraz sme tu my a po nás prídu iní. Či sa ti to páči alebo nie, si presne tam, kde máš o tomto čase byť a aj keby si čo robil, nevyvlečieš sa z toho."

Keď mi strýko Kitta odomykal dvere do ulice, spýtal som sa ho:

"A toto je Pálffyho peniaz?"

"Je to rímsky peniaz. Peniaz cisára Marca Aurélia. To je jeho portrét. Ale veľmi sa s ním nechváľ, aby ti ho niekto neukradol. Ľudia sú na peniaze ako diví, či sú pálffyovské alebo rímske. Je to už v ich náture."

Na ulici bola už celkom tma, len z okien žiarilo teplé oranžové svetlo. Všade, kde sa svieti, sú nejakí ľudia, pomyslel som si. Prešiel som na náprotivnú stranu ulice a videl som trafiku, vedľa nej Pálffyho majer a usiloval som sa odmyslieť si domy, čo boli postavené po vojne. Musela to byť ohromná záhrada.

"Čo sa dá robit"?" povedal som nahlas. "Som človek z Pálffyho záhrady. Každý je z nejakej záhrady, ak nie je z nemocnice."

Ani sem sa nenazdal, prišlo leto a prázdniny. Každé ráno, len čo som sa zobudil, preliezol som dierou v plote do Včelej záhrady, lebo i takto som pomenoval záhradu strýka Kittu. Niekedy som prišiel prii včas, bol ešte v trafike, predával cigarety a noviny. Ale najčastejšie som ho našiel pri včelínoch, ako sedí na dreve, pofajčieva z fajky a Armin mu spokojne leží pri nohách. Obaja sú už starí, pomyslel som si vždy, keď som vyšiel z hustého paladky.

"Dobre, že ideš," vítal ma obyčajne, "hneď sa pozrieme na včely. Samému je mi smutno."

Keď vstal, zdvihol sa aj Armin a odišiel do chládku pod niektorý strom, lebo Armin nemal rád včely. Potom strýko Kitta odokryl vrchnák na úli, dvoma prstami vybral rámik s plástom, na ktorom sa husto mrvili malé zlatohnedé včely. V jeho rukách vyzeral plást ako živý chlpatý tvor obdĺžnikového tvaru, lebo včiel bolo na ňom tak nahusto, že zakrývali telíčkami nielen bunky, ale aj drevený rámik. Ba liezli mu i po rukách, ale strýko Kitta si to vôbec nevšímal, vyberal rámik za rámikom a prezeral ich.

"Všimol si si, aká je včela maličká v porovnaní s týmto rámikom? Keby taký rámik stál v tejto záhrade a my by sme boli včely, bol by. oveľa vyšší ako fabrický komín. Včely sú úžasné staviteľky."

"Strýko, prečo sa včely roja?" spýtal som sa, lebo som si spomenul, ako sme raz s Fedorom striasali do úľa roj, zavesený na agáte.

"Na včelách je najzvláštnejšie, že sa vyroja len vtedy, keď je úľ plný medu. Zvolia si novú kráľovnú a vyletia do prázdna a neistoty založiť nový domov práve vtedy, keď je im najlepšie."

"Takže v úli je viac kráľovien?" "Kráľovná je vždv iba jedna. Ale

"Kratovna je vzdy iba jedna. Ale každý rok si včely dochovajú mladé kráľovné, aby sa mohli vyrojiť. Keď sa väčšia časť úľa vyrojí, ostane úľ na chvíľu bez kráľovnej a včely, čo ostali v starom úli,: čakajú na zrod novej. Vidíš tieto čudné veľké bunky? Čo nevi-

Armin zo včelej záhrady

vyrozprávala, ako pochodila.

"Človek nie je dym, aby sa stratil. Keď raz do dediny vošiel, musí tu byť. Hádam len neodišiel v poltopánkach krížom cez chotár. Všade je po pás snehu," povedala nakoniec mama a pustila sa umývať dlážku.

Konca našej záhrady rastie vysoký palach a tam sa najradšej hrávam, lebo z jeho stebiel sa dajú robiť bezva bunkre. Svet je už konečne zelený, aký má byť, a zo všetkých strán sa ozýva radostné čvirikanie a spev vtákov. Zabudlo sa už na zimu, aj na onoho neznámeho človeka, hoci mame to stále vŕta v hlave a z času na čas ho spomenie ráno pri mlieku. Ale neznámy muž, čo nás ochránil pred vyhorením, ako keby sa bol do zeme prepadol.

Tak ako po iné roky, aj tejto jari som si robil v záhrade bunker zo šachoriny, keď sa odrazu vystrčí spoza plota Hrdličkova hlava a hovorí mi:

"Tuším robíš bunker... ale takto sa bunker nerobí. Čo ty môžeš vedieť o bunkroch, keď si nebol ani v jednej svetovej vojne!"

Vždy sa takto do mňa zadrapuje, aby ma ponížil a ukázal, že on je strašne dôležitý a svetaskúsený človek. Ležal som ticho, ako by ma ani nebolo a čakal som, kým odíde. Ako tak ležím, všimol som si, že latky v plote sú už načisto prehnité a keď som jednu posunul, urobil som dieru, ktorou som l'ahko preliezol do susednej záhrady. Aj tam rástol palach vysoký skoro ako stromy. Zmocnil sa ma zvláštny pocit strachu z niečoho neznámeho, lebo z tohto miesta som nevedel vôbec odhadnúť, v čei záhrade sa nachádzam. Vyliezol som z lístia a vidím, že záhrada je veľmi priestranná a pekne udržiavaná. Po celej záhrade rástla tmavozelená nízka tráva a v nej samé stromy. Len pri kamennom válove rástli akési biele kvety a vedľa nich sa ťahal dlhý rad slamených včelích úľov. Prikradol som sa opatrne k válovu, načúvam, no všade je ticho. Z tohto miesta som dobre videl dvor aj niektoré susedné záhrady a dvory, ale nič mi nebolo povedomé, ani za svet som nevedel uhádnuť, čia záhrada by to mohla byť. Dom z ulice a dom zo záhrady sú dve celkom rozdielne veci. Po ulici chodíme každý deň už od narodenia, ale do cudzej záhrady sa človek nedostane len tak. Obšmietam sa okolo včelínov a odrazu počujem za chrbtom chrapl'avé huf-huf!, ako keď sa rozbieha stará lokomotíva Bleskové som sa obrátil, ale to sa už na mňa vrhol pes veľký ako teľa, a predskočiť a zraziť ma na zem.

"Nemusíš sa ho báť. Je cvičený. Minulý týždeň mi ho priviezol zať, ten, čo je pri vojsku. Armin je vyradený služobný pes a poslúcha na slovo. Mám aj jeho krstný list. Volá sa Armin zo Včelej záhrady. Tak sa volá chovná stanica, odkiaľ pochádza. Už je starý, zostarnutý ako ja. Má deväť rokov."

"Aj ja mám deväť," povedal som rýchlo a žmurkol na Armina, aby videl, že máme čosi spoločné a už sa na neho nehnevám.

"To je niečo celkom iné," povedal strýko Kitta a sadol si na drevenú kladu vedľa včelínov. "Deväťročný chalan je ešte len na začiatku, ale deväťročný pes je so silami už na konci. Ja mám sedemdesiat a tamtá vrana na vŕbe možno takisto. Lenže oproti mne je to úplná mladucha. Ak ju nikto nezabije, môže sa dožiť aj sto - dvesto rokov. Niektoré vrany žijú strašne dlho."

Takéto niečo som počul prvý raz v živote. Vždy som si myslel, že všetko na svete žije večne, vlastne som o tom ani nerozmýšľal, lebo sa mi zdalo, že sa svet okolo mňa vôbec nemení. Pravdaže som vedel, že ľudia v dedine aj umierajú, ale nikdy som sa s tým neznepokojoval. Z ľudí, ktorí mi boli blízki a ktorých som mal rád, mi ešte nik neumrel. A o druhých som sa veľmi nestaral.

"Strýko, a dokedy môže žiť Armin? Ešte koľko rokov?"

"Nemyslím, že mu ostáva veľa. Je veľmi verný a váži si život. Keď sa o tri dni prišiel pozrieť zať, ako si privyká, skočil naňho ako na cudzieho. Chcel mi ukázať, že odteraz patrí mne. Čím je pes starší, tým vernejšie slúži domácim. Ale najhoršie je, že začína priveľmi dôverovať cudzím ľuďom, keď je mimo domu. Predvčerom mu ukradli na ulici celkom nový obojok ..."

"Strýko a včely ako dlho žijú?" prerušil som ho odrazu.

"Neviem to presne, ale najviac ak pár týždňov. Keď však umrie včela, nik si to ani nevšimne, lebo jedna včela nič neznamená. Len roj prežíva veky a neustále sa obnovuje. Málokto vie, ako umiera včela."

Slnko sa schyľovalo k západu, záhrada vlhla a svet tíchol. Strýko Kitta si napchal fajku a pripálil si ju. Keď sa fajčí v izbe, je z toho smrad, ale v záhrade aj horiaci tabak vonia ako kvet. Najmä večer, lebo vtedy sa dobre mieša s inými vôňami, čo sa držia pri zemi. Otočil som hlavu k nášmu domu a nad jeho tmavou strechou žiaril jasný čer-

choch."

"Ale kto to len mohol byť?" spýtal som sa rýchlo, aby strýko Kitta nezačal o inom.

"Svet je plný záhad a tajomných vecí," vzdychol si strýko Kitta. "Si mladý a teba musia takéto veci osobitne zaujímať. Ani ja som nebol inakší, keď som mal tvoje roky. Ale čím som starší, tým menej mi na tom záleží. Načo by sme však žili, keby bolo na svete všetko jasné a vyriešené? Raz sa možno dozvieme, kto vám vtedy na Jozefka zahasil oheň v dome. Možno to bude už zajtra, možno až o päťdesiat rokov. Či na tom záleží? Aj keby si sa to nikdy nemal dozvedieť, nič sa nestalo. Dôležitejšie na celej veci je, že ste do tla nevyhoreli. Či nemám pravdu?"

"Ale aj tak si to neviem vysvetliť, že sa stratil ako duch. A viacerí ho predsa videli, aj sa s ním zhovárali."

"Vidíš. To je práve to. Všetci sme ho videli, a nevidel ho vlastne nikto! Ľudia sú už takí. Prejde ešte pár mesiacov, a nielenže budú tvrdiť, že podobný človek v dedine nikdy nebol, ale poprú aj to, že u vás v dome vôbec horelo. Ľudia nemajú radi tajomné veci. I keď majú vo veciach nejasno, radšej sa ich usilujú dostať čo najrýchlejšie z hlavy von, aby mohli pokojne spať. Taká je už ľudská nátura. Tuším sa schladilo. Pôjdeme. Čo povieš, veď aj zajtra je deň."

Vstali sme a ja som sa pobral smerom k palachu.

"Počkaj!" zakričal na mňa strýko Kitta. "Zavolaj Armina a nechaj sa mu oňuchať. Až sem pôjdeš inokedy, stačí ho zavolať po mene a on ťa vždy pustí."

Potom ma strýko Kitta pozval do trafiky, lebo mi vraj chce voľačo povedať. V trafike voňalo práve tak krásne ako v záhrade. Škatuľky cigariet stáli na poličkách ako mrakodrapy a na stolíku pod oknom bolo porozkladaných plno všelijakých časopisov. Strýko Kitta vybral Vedu a. techniku mládeži, podal mi ju a hovorí:

"Celá vaša ulička a ešte aj môj pozemok je bývalá Pálffyho záhrada. Voľakedy sa ľudia nerodili v nemocnici. Ty si sa narodil v Pálffyho záhrade. Pálffy znamená Pavlov syn. Takže bývame v záhrade Pavlovho syna. Však je to pekné? Ja som sa narodil mŕtvy. Bol som celý modrý a už ma začali aj oplakávať, ale baba sa nevzdávala a plieskala ma po zadku, až som nabral dych. Asi ma silnejšie capla, lebo od narodenia krívam na jednu nohu."

dieť prehryzie sa jedna z kráľovien a žihadlom usmrtí ostatné, ktoré boli menej šikovné. Táto poprava kráľovských sestier je najhroznejšia hodina úľa."

"A nemôžu sa narodiť dve kráľovné súčasne?" spýtal som sa.

"Aj to sa stáva. Ak sa chcú včely rojiť ešte raz, bránia prvorodenej kráľovnej, aby zaútočila na kráľovské bunky. Rozhnevaná kráľovná blúdi potom z plástu na plást a jej hrozivý nárek, podobný hlasu trúbky, počuť v tichu večera."

Pozeral som do úl'a a z jeho temných útrob ako keby sa rozliezala akási nevyslovená hrozba. Videl som pred sebou tajomný a pre mňa nepochopiteľný svet, ovládaný inými zákonmi ako sú tie, ktoré musíme poslúchať my ľudia.

"Nemusíš sa ich báť. Neublížia nám, lebo fajčím. Príroda sa nám vždy vidí väčšia a hrozivejšia, keď sa na ňu pozeráme veľmi zblízka. Aj stromy sú plné chrobače a húseníc. Ale pozri sa, aký pekný je odtiaľ to náš háj.

"Strýko, odkiaľ to všetko viete?"

"Kadečo som čítal, včelárim už vyše štyridsať rokov a za taký dlhý čas sa človek veľa podučí. Ľudia nechovajú včely len preto, že znášajú med, skôr možno kvôli záhadám, ktoré sa taja v tejto slamenej debničke. Preto je tak málo včelárov," povedal strýko Kitta, zakryl vrchnákom posledný úľ a pobrali sme sa do trafiky, lebo cigarety predáva aj cez poludňajšiu prestávku. Keď sme vchádzali do dvora, všimol som si navŕšené balíky novín pod kôlňou. Prekvapilo ma to, lebo podľa zažltnutého papiera bolo na prvý pohľad vidieť, že sú to staré, niekoľkoročné noviny, ktoré možno nikto ani nečítal.

"To mám na zimu," povedal mi, keď si všimol, že na ne pozerám. "Noviny dobre odsávajú vlhkosť. Keď zazimovávam úle, obložím ich týmito novinami ako múrmi. Mne ešte nikdy nezamrzli včelv."

Bol čas rojenia. Strýko Kitta celé dni obchádzal úle, prikladal ucho k slameným stenám a neprestajne opakoval:

"Tento sa vyrojí možno už zajtra. Poď sem a počúvaj, ako volá kráľovná."

Priložil som ucho k úľu a hrozivý bzukot vychádzal z jeho útrob ako spod zeme.

"Včera som ti chcel ešte niečo pekné povedať, ale potom som zabudol. Nikto nevie, prečo má včela v každom oku trinásťtisíc očí. Jedno je však isté, že včela vidí tento svet celkom inak ako my. Červený sveter nie je pre ňu červený a zelenú lúku vidí ako modrú. Predstav si, že by sa ti na jeden deň takto premenili oči. To by bolo, čo? Veru, svet je plný tajomných záhad."

Večer som preliezol do Včelej záhrady a celkom jasne som počul hrozivý vojnový krik kráľovnej. Keď som sa vracal, pomyslel som si, že zajtra bude pekný deň, lebo včely sa určite vyroja a ja budem pomáhať strýkovi Kittovi pri zakladaní nového úľa. Netrvalo ani štvrť hodiny, čo som si sadol v kuchyni, keď sa z dvora vrátila mama a celkom pokojne povedala:

"To je čudné. V Kittovej zárade voľačo pália. Prečo však v noci a cez leto?"

Otec len tak zo zvedavosti vyšiel na dvor a ja som sa pobral hneď za ním. Chvíľu pozeral na mihotavé svetlo medzi listami stromov a zrazu sa rýchlo rozbehol do záhrady. Boli sme už pri zadnej studni, keď vo vedľajšej záhrade voľačo zašuchotalo a Hrdličkov hlas kričí na otca:

"Ježišikriste, niekto podpálil Kittovi včelv!"

Otec zostal stáť pri plote, ale ja som sa prestrčil dierou a bežal som k horiacim úľom. Slama praskala, ako keby niekto lámal suché halúzky, a chuchvalce hustého dymu vyrážali do výšky. Hrozivý bzukot, podobný zvuku ústnej harmoniky, bolo zreteľne počuť aj v tom praskote.

"Mali by sme ich vyhnať alebo zahasiť!" kričal som na strýka Kittu, ktorý len mlčky stál a prizeral sa. Zdalo sa mi, že má v očiach slzy.

"Už sa nedá nič robiť," povedal pokojne. "Každý rok mi kradne spod šopky drevo, čo si celý rok chystám polienko ku polienku. Tejto zimy mi aj hrob vykopal. Ale ani to mu nebolo dosť a musel zničiť aj včely. Aj ten med

"Janko?! Počuješ ma?" kričal z tmy Hrdlička. "Mal by si to ohlásiť žandárom. Neboj sa, my ti dosvedčíme, že to bol on. V tejto dedine sa druhá taká sviňa nenájde.

Strýko Kitta bol ticho a iba smutne hľadel na dohárajúce včelíny. Praskot ustal a zo žeravej pahreby sálalo do ďa-

"Chod' domov, chlapče, a príd' zajtra. Začneme pliesť nové úle. Mám na to mašinu. Ešte dobre, že si človek neobľúbi včelu ako psa, ale má rád úľ. Neboj sa, spravíme si nový."

Prv než som zaspal, myslel som na Armina. Nešlo mi do hlavy, že pustil podpaľača a ani nezaštekol. Možno aj jeho otrávil. Však sa zajtra uvidí.

Ráno ma mama poslala po mlieko a pri pekárni som si všimol veľký zhluk ľudí. Obstáli modrý nákladniak, z ktorého sa ozýval brechot rozličných psov. Aj strýko Kitta tam bol so svojím Arminom. Pribehol som k nemu a chcel som sa ho spýtať, čo sa robí, ale on ma predbehol.

"Berú psov na výskum. Celkom dobre platia. Grznár dostal za toho svojho pižlíka tridsať korún. Aj tak mi žena stále nadáva, že chovám také ledačo. Pravdu má. Armin je už starý a priveľmi dôveruje ľuďom."

Počkal som, kým naložili Armina cez malé dvierka do auta, a keď sme išli spolu po ulici, povedal mi:

"Doobeda budem v trafike. Ak mô-

žeš, zastav sa poobede, dáme sa do tých úľov. Hrdlička mi ponúkol dva malé roje. Ešte som nemal leto bez včiel."

Z dediny vedú štyri cesty a jedna z nich ide cez les do Dolnej Krupej. Na kraji lesa je hlboký výmoľ, preklenutý Žľabským mostom. Ráno som šiel do Žľabu, lebo Žľab je moje obľúbené miesto. Oprel som sa o zábradlie a pozerám dolu, ako sa na piesčitom dne ligoce tenký potôčik. Divé rastliny s veľkými bielymi kvetmi sa ťahali z hĺbky po svahu, kameňoch až do korún agátov. Zdalo sa mi, že ich omamná a prenikavá vôňa sa drží iba v tieni stromov, nad mostom. Leto je suché a horúce a na poľných cestách je toľko prachu, že sa doň zabáraš po členky. Z vŕšku od dediny sa ku mne blížil akýsi človek na bicykli a za ním kúrňava prachu. Keď prešiel popri mne, všimol som si, že má za bicyklom priviazanú dvojkolesovú karičku a v nej vrece, ako keby bol u kováča šrotovať kukuricu. Lenže vôbec na to nevvzeral. lebo bol oblečený veľmi po pansky. Mal na sebe čierny oblek a bielu košeľu s kravatou. Dobre som si ho mohol prezrieť, lebo kúsok za mostom zoskočil z bicykla a tlačil ho do vŕšku. Toľko sa namáhal, ako ' keby v tom vreci nemal otruby, ale železné piliny. Keď som videl, ako sa oklamal:

"Armin. Armin zo Včelej záhrady."

"Zvláštne meno pre tento kraj," povedal mi na to neznámy muž. "Tu je samý Jozef alebo Ján, a tebe vybrali meno Armin! To je naozaj zvláštne."

Dobre vedel, že ho klamem, ale vôbec to nedal na sebe poznať.

V tomto kraji naozaj nájdete plno Janov a Jožov. Znova som si prezrel jeho sviatočné oblečenie, lebo vyzeral, ako keby išiel zo svadby, a rýchlo som rozmýšľal, či nie je náhodou pondelok. Ale dnes bola už streda. Ako keby čítal moje myšlienky, ozval sa:

"Bol som u sestry po perie. Cez zimu mi trochu napárala, aby som mal do podušky pod hlavu." Chvíľu bolo ticho, ako keby sme obaja na niečo čakali, a potom mi odrazu povedal "Čoskoro odídeš raz navždy z tejto dediny. Ale nemusíš sa báť. Všade bude o teba dobre postarané. V živote človeka zhorí veľa vecí, ale čo ti má zostať, to ti zostane. Keď sa budeš vracať do dediny, pozri sa z mosta do vody. Leží tam strieborná minca. Zober si ju."

Vysadol na bicykel a spustil sa lesom k Dolnej Krupej. Chvíľu som za ním hľadel a premýšľal som o tom, čo mi povedal. Nejaký čudák, pomyslel som si, keď som utekal dolu k mostu. Ved' doteraz som hl'adel dolu do vody a nijaká minca tam nebola. Dobehol som na most, oprel som sa o hrdzavé zábradlie, a keď som pozrel dolu do Žľabu, až mi srdce poskočilo od radosti, lebo na piesku v plytkej vode potoka ležala strieborná minca, veľká ako moja dlaň. Hoci je most aspoň tri metre nad vodou, celkom zreteľne som na minci rozoznal hlavu muža a nápis na obvode. Slová sa však prečítať nedali.

Rýchlo som sa spustil chodníkom vedľa mosta, pomedzi vysokú trávu a

> pŕhľavu, aby som si vybral svoj peniaz. Koryto výmoľa bolo široké a nohy sa mi zabárali do rozmoknutého piesku. Zastal som pri vode, pozerám do nej, očami chodím hore - dolu po potoku, ale na žltom piesku nie je nič.

Rýchlo som vyliezol na most a znova som pozrel do vody: na dne potôčika sa leskla veľká strieborná minca. Až teraz som si všimol, že kúsok od nej leží starý modrý hrniec a podľa neho som sa usiloval zapamätať si polohu mince.

Zbehol som späť k vode, vidím modrý hrniec, očami idem kúsok smerom k mostu, ale všade pod vodou vidím iba žltkastý piesok. Zaboril som ruky do vody na tom mieste, kde som videl ležať mincu, ale v dlaniach som mal iba hrsť piesku. Z jamky na dne po mojich dlaniach sa valila kalná voda ako dym z pahreby a voda odnášala piesok a kal dolu prúdom. Preľakol som sa, že ak vodu ešte viac zamútim, piesok a blato mi môžu mincu celkom zaniesť a už ju nikdy nenájdem.

Znovu som vybehol na most a veľmi mi odľahlo, keď som svoju mincu videl presne tak, ako predtým, iba kúsok od jamky, ktorú som vyhĺbil dlaňami. Vedel som, že si sám neporadím, a tak som bežal domov.

Doma som našiel iba Gabiku, rýchlo som jej vysvetlil, čo som objavil vo výmoli, a obaja sme sa hneď vydali na cestu. Keď sme zastali na moste, ukázal som rukou do vody na mincu.

"Ako sa krásne ligoce. A aká je veľká!" vzdychla tibála, že nás niekto začuje.

"Teraz chod' dolu a vyber ju. Ja sa budem pozerať odtiaľto a usmerňovať

Gabika sa opatrne spustila chodníčkom vedľa mosta, prešla po mokrom piesku a zastala pri vode. Rozhliadla sa po potoku, ale mincu neberie.

"No čo je?" volám na ňu. "Vyber ju. Stojíš rovno pred ňou."

"Ale tu nič nie je," odpovedala mi

"Ako to? Veď ju vidím. Podober rukami piesok aj s mincou," radil som jej.

Čupla si k vode a ja som ju zvrchu usmernil, kde presne má nabrať. Keď sa postavila s dlaňami plnými piesku, vykríkol som:

"Máš ju v rukách! Vidím ju! Zovri pevne dlane, aby ti ani zrnko nevypadlo a nehýb sa!"

Zbehol som dolu do výmoľa a vyviedol som Gabiku na most, lebo ruky mala stále pevne zovreté, a bez mojej pomoci by sa hore strmým svahom nedostala. Keď sme už stáli na moste. Gabika opatrne otvorila dlane, tak pomaličky, ako keď sa otvára mušľa. V rukách mala iba žltkastý piesok.

"Oklamal si ma. Vo vode nič nebolo!" vykríkla s plačom. Obaja sme sa ako na povel naklonili cez zábradlie a až ma striaslo: veľká strieborná minca s portrétom neznámeho muža sa leskla v priezračnej vode.

Až teraz som si uvedomil strašlivé ticho naokolo. Iba z hĺbok lesa sem doliehal vzdialený spev vtákov. Vtom niekde blízko zapraskala suchá haluz, ktorá sa musela odlomiť zo stromu, a hneď nato začala kukať kukučka. Gabika na mňa vytreštila oči. Veľmi sa bála. Pomaličky podišla ku mne a pevne ma chytila za ruku. Potom sme sa mlčky vydali na cestu smerom k dedine. Myslel som na strýka Kittu: Včely prežili zimu, ale on nie.

Keď sme vyšli z tieňa na slnko, Gabika sa hlasno rozplakala. Cítil som, ako zo mňa spadla akási ťažoba. Chytil som ju okolo pliec a druhou rukou som vybral z vrecka nohavíc malú striebornú mincu, ktorú mi dal strýko Kitta.

"Tu máš. Nechaj si ju odo mňa na pamiatku," povedal som a vtlačil som jej mincu do dlane.

Oči sa jej znovu rozžiarili a povedala mi:

"Staníček, ty si naozajstný kúzelník. Ale ako si ju odtiaľ vybral? A prečo sa vo vode zdala taká veľká?"

Aj človek vo vani je dvakrát taký veľký ako v skutočnosti."

"Voda je ako zväčšovacie sklíčko.

"Naozaj?" čudovala sa Gabika. "Nikdy som si to nevšimla."

"Pravdaže," povedal som. "Pretože sa na seba pozeráš veľmi zblízka, nemôžeš vidieť, aká si v skutočnosti

Gabika nepovedala na to nič a podľa toho som poznal, že verí tomu, čo som povedal. A aby som ju celkom presvedčil, že má v ruke mincu zo Žľabu, dodal som:

.Vzduch zasa všetko zmenšuje. Preto sa ti zdá tá minca taká malá. Pozri, aj hory sú malé."

A ukázal som rukou smerom ku

"Určite máš pravdu. A vzduch nielen zmenšuje, ale aj farbí na modro," povedala mi nadšene Gabika. "Stromy predsa rastú na zeleno."

Zasmial som sa a potom sme sa obaja rozbehli po ceste. Keď sme vybehli na vŕšok, ležal pred nami Boleráz o čosi menší ako ten skutočný, zaliaty poludňajším slnkom. V tej chvíli sa rozozvučali na kostolnej veži zvony a krátko nato sa ozvala fabrická siréna.

"Gabika, vieš, čo to trúbi vo fabrike?" spýtal som sa jej.

"Predsa fabrický komín!" odvetila pyšne Gabika a rozbehla sa dolu do dediny. Ešte je naozaj malá, pomyslel som

si a pozeral som za Gabikou, ako beží

Stano Dusík: Goígota. O moje šaty vrhli kocky chučko Gabika, akoby sa

ažko vyjadriť, čo by najviac definovalo slovanstvo. V jednej zo svojich prednášok vyzdvihol Ľudovít Štúr u Slovanov spomedzi umení práve slovesnosť, ktorej osobitosť zakúšame v slovanskej literatúre a slovanskej piesni. Tie slúžia azda najlepšie na zaznamenanie hlbokých emócií, takých blízkych slovanskej duši. Potvrdzuje nám to napokon aj samotný názov Slovanov - nesie v sebe slávu a oslavovanie, vzdávanie chvály (podobne ako starogrécke "kléos" - sláva) a zároveň aj božské Slovo, predurčujúce slovanskú spiritualitu.

Dnes sa však v systéme prevrátených hodnôt táto vzácna spevsku "Slavjanska pregradka" - Slovanské objatie. Festival sa snaží prezentovať tvorbu slovanských básnikov v duchu najhlbších koreňov našej kultúry - v širokej emocionalite a v odkaze na cyrilo-metodské dedičstvo.

Tohtoročné Slovanské objatia sa konali 20.-25. 5. 2013 v bulharských mestách Varna, Dobrič, Razgrad, Balčik, Šavla a Šumen. Festivalu sa zúčastnili autori z 18-tich európskych krajín, okrem všetkých slovanských štátov aj z Moldavska, Rumunska, Lotyšska, Estónska a Švédska. Slovensko reprezentovali básnik Teodor Križka a Katarína Džunková. Festival pripravila a na vysokej úrovni riadila bulharská poetka,

Slovanské objatia

Z festivalu slovanskej poézie v Bulharsku

Hore: Na úvod festivalu Slovanské objatia, ktorý otvorila bulharská poetka Elka Njagolová sa prihovoril a recitoval svoje verše básnik Teodor Križka. V pozadí zľava Macedónec akad. Vlada Urosevič, bieloruský básnik Eduard Akulin a srbská poetka Milica Lilić

Nižšie: Transparent s podobizňami sv. Cyrila a Metoda a názov festivalu v bulharčine

Vedľa: Časť účastníkov festivalu po návšteve výstavy venovanej bulharsjej poetke Jelizavete Bagrjanej

Na snímke vpravo dole Teodor Križka recituje svoje verše pre bulharských milovníkov poézie na jednom z mnohých podujatí festivalu

Na 9. strane hore: Talentovaná poetka Katarína Džunková získala na festivale významnú cenu. Udelil jej ju Syndikát bulharských učiteľov. Ocenenej slovenskej poetke blahoželá riaditeľka festivalu Elka Njagolova

nosť, srdečnosť a pohostinnosť vytráca. Vidieť to napokon aj na zmene civilného jazyka, ktorý stráca širokú emocionálnu paletu a vyjadruje omnoho drsnejší a globalizovaný obraz sveta.

Predpokladalo by sa, že hrádzou tejto tendencii by mali byť spisovatelia, ktorých hlas platil už od čias starozákonných prorokov za hlas svedomia. Práve túto úlohu literárnej tvorby, ktorá je ostrovom v zakalenom jazere sveta, sa už osem rokov snaží podchytiť festival slovanskej poézie v Bulhar-

prekladateľka a publicistka Elka Njagolova. Program pozostával z čítania poézie v národných jazykoch, z besied, prednášok a bohatých hudobných vystúpení. Súčasťou festivalu bola i výstava pri príležitosti 120. výročia narodenia bulharskej poetky Jelizavety Bagrjany či bohoslužba pri príležitosti štátneho sviatku svätých solúnskych bratov, ktorý si v Bulharsku pripomínajú 25. mája.

Na slovanskom festivale zazneli básne rôznej tematiky, rôznych jazy-

kov i poetík. Práve táto vonkajšia rozmanitosť však bola jednotná znútra svojou podstatou, ktorá ukazuje k Bohu. A to je asi zmysel umenia - obdobne ako myriady prírodných foriem majú jediný, boží základ; tak i nepreberné množstvo umeleckých diel má svoju podstatu v kultúre života, v popretí smrti a v chvále stvorenia.

Nás zaujal osud a verše poetky Milice Lilić, ktorá je členkou vedenia Spolku srbských spisovateľov a Spisovateľskej obce Kosova a Metohije. Jej verše a verše duše celého festivalu - Elky Njagolovej vám prinášame v preklade.

Zostáva len poďakovať za lite-

rárny festival, ktorý ukázal na prepojenie národa a duchovnej kultúry a ktorý sa snažil pripomenúť úlohu slovanstva v dnešnom svete a v dnešnej kultúre. Je ňou v prvom rade prijatie pozvania k čistote, byť vzorom iným národom v statočnosti ľudského srdca, ktoré sa prejavilo toľkokrát v dejinných peripetiách slovanských krajín. Slovami sv. Cyrila a Metoda: "Cesarstvije naše, Gospodi, milostij tvoj prizri, i ne otdaj našego tuzim ." -"Vzhliadni, Pane, milosťou svojou na naše kráľovstvo. A nevydaj, čo je naše, cudzím."

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Elka Njagolová

Kosenie

Môj milý, kosec, planý hráč, prečesal lúky novou kosou. A vtedy počula som v tráve plač, a vtedy mi korene umierali,

čepieľky žitka tenšie od tráv v to ráno zápasili s démonom. Zasnený cvrček, svedok popráv zmietal sa v kvetoch ďateliny

a nenašiel v nej štvorlístok a nezavolal nikto: "Neber!" Kým my sme starli na juhu, svišťala kosa: "Sssever! Sssever!"

A ponad lúky ako kľúč spúšťal sa mesiac v šere. Ním sme si chceli duše odomknúť!

ELKA NJAGOLOVA - bulharská poetka, prekladateľka a publicistka, zostavovateľka vyše 20-tich zborníkov poézie. Žije vo Varne.

je riaditeľkou a hlavnou organizátorkou festivalu Slavjanska pregradka

Preložila Katarína Džunková

No nenašli sme dvere.

Stano Dusík vystavuje

STANO DUSÍK je významný slovenský maliar, grafik, ilustrátor a spisovateľ, žijúci a pôsobiaci vo Florencii. Je autorom hlavičky časopisu Kultúra.

Narodil sa roku 1946 v Boleráze na Slovensku. V rokoch 1961 - 1965 študoval na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave. V štúdiu ďalej pokračoval na Vysokej škole výtvarných umení pod vedením národného umelca Vincenta Hložníka. V roku 1982 emigroval do Talianska. Neskôr pôsobil ako profesor na Akadémii v Cividale a v Scola di Restauro vo Florencii.

Výtvarné diela S. Dusíka sa nachádzajú v galériách a súkromných zbierkach v mnohých krajinách sveta, ako napríklad v Centre Georges Pompidou - Louvre v Paríži. Jeho maliarsku tvorbu možno rozdeliť do dvoch kategórií - komornú a monumentálnu maľbu, ktorá je prevažne sakrálneho charakteru. V oblasti grafickej tvorby pracuje takmer všetkými technikami, v ktorých prevažujú techniky hĺbkotlačové ako suchá ihla, lept, akvatinta, mezotinta a iné. Svojimi ilustráciami doteraz vyzdobil viac ako dvesto kníh rôznych žánrov rozmanitými technikami.

Z jeho literárnej tvorby spomenieme knihu Boleráz Boleráz a Jediné plátno Pravého Majstra, za ktorú mu bolo udelených viacero medzinárodných ocenení. Ako jediný umelec na svete pracuje vo vedeckom tíme pre výskum Sindone - Turínskeho plátna. V roku 1987 mu v celonárodnej talianskej literárnej súťaži bola udelená prvá cena za esej o Sindone "Je to Pán, je to On".

Z množstva jeho samostatných výstav uvedieme aspoň tú najvýznamnejšiu, ktorú v jubilejnom roku 2000 organizovalo mesto Rím a Vatikán v Museo del Risorgimento.

Ešte ako študentovi mu bola v roku 1969 udelená Cena Matice slovenskej za ilustrácie Shakespearovho Hamleta. Za jeho diela mu bolo udelených množstvo významných ocenení, napríklad:

- prvá cena Zlatá medaila "CARLO MAGNO" - Firenze 1985,

- prvá cena "Ex Equo GIORGO VASARI" - Milano 1989,

- prvá cena "Veľkí profesori v dejinách súčasného umenia" Scuola Nazionale di Storia dell'Arte, Parma 1989,
- prvá cena Medzinárodný exlibristický konkurz "Giubileo 2000" Pescara 2000,
- Cena Ľudovíta Fullu Bratislava 2002,
- prvá cena Zlatý florentský dukát "Fiorino d'Oro" Firenze 2005,

- Cena Fra Angelico - Bratislava 2009.

V mnohých knihách o umení nájdeme meno Dusík medzi takými géniami ako Michelangelo, Leonardo, Picasso, Dalí... V Taliansku ho považujú za veľkého umelca - Slováka, trvale žijúceho v tejto krajine. Žiaľ, na Slovensku je považo-

Práve preto táto výstava, ktorú s láskavým súhlasom a za prítomnosti nášho drahého rodáka prezentujeme, je skromnou snahou aspoň o čiastočnú nápravu tohto vnímania priblížením jeho veľkolepého diela širokej slovenskej verejnosti. Vďaka, Majstre, za túto vzácnu príležitosť!

Kultúra, dvojtýždenník závislý od etiky, je mediálny partner tejto jedinečnej výstavy.

Daniela Suchá

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

SVEDKOVIA A DOKUMENTY OBŽALOBY

Obžaloba v rámci prípravného konania zhromažďovala písomnosti, vypočúvala svedkov a znalcov. Nasledujú niektoré výpovede alebo ich časti sa uvedú

Dr. Jozef Tiso 17. januára 1946

- Čo je známe vám o puči, ktorý chystal Mach?

"Neni mi nič známe o tom, že by bol Šaňo Mach chystal proti mne nejaký puč k 14. marcu 1942... no rozprávky o rôznych pučoch proti mne boli častejšie, ale nevšímal som si takýchto rečí. Žiadny opravdový puč nikdy prevedený nebol."

Na dotaz kpt. Rapoša ohľadom povstania: "Slovenská armáda povstala so zbraňou v ruke, opravujem výslovne, niektorí dôstojníci v slovenskej armáde, nie proti slovenskému štátu, ale proti Nemcom, ktorí údajne zabili prezidenta a odvliekli vládu."

Dr. Ivan Murín, brat prezidentovho tajomníka, 26. marca 1946

"Neviem už kedy mi to Dr. Tiso hovoril, ale možno, že mi to povedal za spolubývania v Nemecku, že o Tukovi si urobil už v začiatkoch jeho činnosti v ľudovej strane³²keď sa Tuka vyjadril pred ním o Hlinkovi, že by sa mohol Hlinka tak odstrániť z politického života, že by sa prehlásil za blázna. To Dr. Tisu natoľko zarazilo, že si ...utvoril i o Tukovi svoju nepriaznivú mienku. Metóda Tukova mu nemohla imponovať, naopak, ju zavrhoval, lebo podľa toho videl, že Tuka je človekom, ktorý politicky nepohodlného človeka by vedel odstrániť i za cenu prehlásenia za blázna. Neviem, či Dr. Tiso mi rozprával aj to, pri akej príležitosti sa mal Tuka takto vyjadriť o Hlinkovi, ale viem, že sa to malo stať v začiatkoch Tukovej politickej činnosti..." 33

Dr. Jozef Tiso dňa 17. apríla 1946

"Ja som v Tukovi nevidel nijakého reprezentanta maďarónskeho vlivu v strane... Tuka bol ochotným vykonávateľom Hlinkových rozkazov..."

V rozsiahlej výpovedi hovorí Tiso o Tukovi od začiatku pôsobenia až po odchod z postu.

"Vo väzení som Tuku nikdy nenavštívil"

Po zostavení novej vlády. "Tuka potom žil kdesi v Rakúsku, ale ja som sa prestal o neho d'alej zaujímať" 34

Alexander Mach 20. apríla 1946 ako svedok rozsiahlo (na deviatich

stranách) vypovedal o vzťahu Tiso-Tuka. Medziiným povedal:

"Keď boli voľby do Slovenského snemu Tuka vystal z formálnej príčiny. Iste to potom Tuku trápilo.... Viem, že Tiso bol už aj predtým proti Tukovi a datovalo sa to, myslím z tej doby, čo Tiso bol ministrom a doma sa robila opozičná politika, za ktorou sa mohli cítiť prsty Tukove. Aj po 6. okt. som to tiež videl, že Tiso si nepraje Tuku v politike...

RÔZNE PRÍZEMNÉ UDANIA, **KURIOZITY** A MENŠIE DOKUMENTY:

V roku 1919, na Veľkú noc, Tuka mal navrhúť že treba zorganizovať povstanie proti Čechom a tiež "vyhodenie" Jablonického tunela a mostu od Trenčianskej Teplej.

OBŽALOBA

A HLAVNÉ POJEDNÁVANIE

Po mesiacoch práce, ale i "nadpráce", najmä čo sa týka Tukovej činnosti do roku 1929, za ktorú bol už odsúdený, podal Dr. Rigan 17. júna 1946 obžalobu.

Tá obsahuje niektoré kuriozity. Podľa nej Tuka je "údajne slovenskej národnosti". Národný súd asi riešil aj túto otázku, lebo v rozsudku už je iba "slovenskej národnosti".

Na základe Tukovej žiadosti o milosť z 22. apríla 1935 mu pripomína zločiny "vojenskej zrady" a "príprav úkladov o republiku. Podľa obžaloby Tukovou činnosťou "došlo k známym poradám v Salzburgu, na ktorých dosiahol ...že sa stal i ministrom zahraničných vecí".

Hlavné pojednávanie vytýčil

KAROL KUBÍK

vaný bude dopravený 29.7.1946 do budovy Krajského súdu, kde bude umiestnený až do skončenia procesu.

"Žiadam preto, aby ste láskavo zapožičali preňho posteľ s celou výzbrojou, ďalej všetky nádoby a veci, potrebné na jeho obsluhovanie a ošetrovanie, vozík na jeho prevážanie... na ktorom bude ležiačky alebo posediačky aj umiestnený... dali k dispozícii aj doterajších ošetrovateľov... ktorí budú počas procesu konať ošetrovateľskú službu v budove Krajského súdu"

29.júla 1946 o 9. 20. hod.

sa začalo posledné dejstvo drámy či tragédie . Vypočúvanie sa týkalo jeho činnosti do roku 1929 za ktorú už bol odsúdený a návštevy v berlíne. Pojednávanie skončilo o 19. hod.

30. júla 1946 o 9. hod. 13 min

nevnímal a vypočúvanie sa o 13. hod. skončilo.

31. júla 1946 o 16. 15 hod.

Po vyše trojhodinovej prestávke bolo predmetom vysťahovanie celých židovských rodín.

K osudu Židov sa vyjadril takto: ..ba ani teraz ešte neviem, čo sa so Židmi v Poľsku robilo...je pravda, že boli u mňa Burzio, biskup Buzalka, Dr. Štefanec, avšak títo mi nič konkrétneho o Židoch nehovorili, ale iba to, čo sa povrávalo. Menovite žiaden z nich ma neupozornil, že by Židia v Poľsku boli vraždení".

Ku vzťahu s prezidentom uviedol: "Podotýkam, že s Dr. Jozefom Tisom som bol v korektnom pomere, avšak nie srdečnom.."

Zo svojej celkom dôvernej sféry v ďalšej výpovedi Tuka odhalil: "Po-

Dr. Jozef Tiso 1. augusta

po prestávke vypovedal ako svedok. Hovoril o návšteve Tuku v Piešťanoch, kde mu Tuka povedal o stretnutí s Göringom, o návšteve vo veci sa Devína ,ochrannej zmluve, vyslaní do Viedne poľskej vojne , Salzburgu, vojne proti ZZSR, o Trojpakte.

K Salzburgu sa Tuka ešte vyjadril: "Ja som sa díval na pána svedka (Tisu - KK), on nič nehovoril ale len hlavou prikyvoval a tak som si myslel, že je všetko v poriadku. Nepamätám sa na ten rozhovor v ktorom mi pán svedok na moju otázku, kto ma menuje zahraničným ministrom, mal odpovedať že Ribbentrop."

1. augusta 1946 Julián Šimko, vyslanec v Moskve, vypovedal o návšteve u Molotova po vypovedaní vojny.

Ste "vstave ešte sledovat", spýtal sa predseda Tuku. "Prosím, ešte na krátky čas áno."

(Tuka musel byť veľmi vyčerpaný, lebo "po tichej porade súd sa uzniesol, že pokračovanie... odročuje na pondelok - 5. augusta, 9. hodinu vzhľadom k zdravotnému stavu obžalovanému, ktorý je doterajšími výpovediami a výsluchom vyčerpaný". Bol štvrtok, 1. augusta - KK)

5.augusta1946

Alexander Mach potvrdil, že po Tukovom odsúdení roku 1929 "v strane bolo presvedčenie o jeho nevine".

V rozsiahlej sedemstranovej svedeckej výpovedi sa vyjadruje najmä k sitruácii po októbri 1938

Medziiným uviedol:

" Celých 20 rokov bol Tuka stavaný do svetla maďaróna, nie tak všeobecne ako my, ako Hlinka, ale do svetla najužšieho spolupracovníka s Maďarmi. Neviem o tom, že mal styky s Maďarmi. O tom bola reč v Tukovom procese, ale ja som to vtedy neveril, ani potom som sa nepresvedčil, že by to bola pravda."

K údajnej Tukovej prezidentskej ambícii vedel, že sa o tom hovorilo v nemeckých kruhoch, ale Tuka, ako si myslel, sa o to "neusiloval".

O zjazde spisovateľov Tatranskej Lomnici Mach povedal, že ho zvolal preto, aby rokovali zo stanoviska kultúrneho života o slovenských potrebách v súvislosti s tým novým poriadkom.

Ohľadom kúpeľov Piešťany potvrdil Mach v Tukov prospech, že naliehal na ich poštátnenie, aby sa predišlo nemeckému plánu na odkúpenie.

Predseda bol zvedavý, čo Tuka povie na Machovu výpoveď o Salzburgu. Ten stručne povedal: "Kto to pripravil, ja som nevedel."

Podobne na dotaz, či má nejaké korekcie k Machovej výpovedi, či súhlasí, alebo nesúhlasí, alebo či povie, že to, čo povedal Mach je pravda, Tuka uviedol: "O toľkých veciach sa zmienil svedok, že teraz neviem na ktoré veci kladiete dôraz".

Na výpoveď Dr. Karvaša Tuka reagoval:

"To sú odborné otázky, ja som tomu nerozumel."

Dr. Július Stano vypovedal, že zodpovední za vojnu proti ZSSR boli Sivák, Fritz, Karvaš a on, Tuka prebral zodpovednosť na seba. Tuka reagoval: "Pán predseda, na to sa nepamätám, že som to prehlásil." Nato predseda požiadal Stana, aby to povedal Tukoví "do očú". Stano zdôraznil: "Bolo to tak".

Potom predseda pojednávanie konané 5. augusta zakončil a odročil na 6. augusta o 9. hodine.

Skon zavrhnutého muža

Posledné mesiace Vojtecha Tuku 4. 7. 1880 Piarg - 20. 8. 1946 Bratislava)

Dr. Jozef Tiso ako svedok v procese s Tukom

predseda súdu na 29. júla 1946. Zároveň požiadal o rozmiestnenie agentov medzi obecenstvom. Tukovi oznámil termín na uzavretom oddelení Štátnej nemocnici. Na zápisnici je Tukov kostrbatý podpis.

Za znalcov z odboru lekárstva boli predvolaní Dr. Černáček, Dr. Krsek.

Obhajca Dr. Július Zoltán Weicherz, ktorého si Tuka zvolil, sa 16. júla 1946 vzdal, pretože "podľa stanoviska Zväzu protifašistických ilegálnych väzňov" nemôže " prijať funkciu voleného obhajcu v záležitostiach pred NS". Ked' to Tukovi 17. júla 1946 predseda NS oznámil, požiadal čas na rozmyslenie. Dr. Konštantín Rehák požiadal 19.júla o zbavenie obhajoby "ex offo" - zo zdravotných dôvodov. Napokon v ten istý deň sa stal obhajcom "z úradu" Dr. Vojtech Rampášek.

Bedrna oznámi dňa 23 júla 1946 l Štátnej nemocnici- Klinike pre choroby nervové a duševné, že obžalo-

prišla na pretras Ochranná zmluva, prípad Sznackého, napadnutie Poľska, stavba ciest pre Nemcov.Salzburg prejednával súd po temer triapolhodinovej prestávke

Na Pristúpenie k Trojpaktu i k Paktu proti Kominterne vypovedal, že "boli vyzvaní ríšou". K Schutzzone len uviedol, že je to "odborná vec".

K vypovedanie vojny došlo preto, aby "učinili zadosť ... záväzkom Vypočúvanie skončilo o 19. hodine.

31.júla o 9. 20 prebiehalo "túrovanie".

Tak totiž možno charakterizovať dokazovanie, pretože súd za necelé štyri hodiny prebral 12 bodov obžaloby. Predmetom bola továreň na lietadlá, vysťahovanie českého úradníctva, prihlasovanie sa Čechov Nemcov, protižidovské zákony.

Na otázku predsedu, či Nemci naliehali na vysťahovanie židovských pracovných síl, alebo celých židovských rodín, neodpovedal. Zrejme už

znamenávam, že som bol členom jezuitskej³⁵ kongregácie, t.j. spolku, kde sa ľudia schádzajú mimo kláštora a zaoberajú sa náboženskými vecami."

Tuka sa pamätal na Dr. Máriu Nečasovú, ktorá mu pomáhala pri vybavovaní amnestie. Keď sa dozvedel, že ju vzali do koncentračného tábora, zakročil, ale nevedel si spomenúť s akým úspechom. Tiež nevedel, že bola umučená.

Tukovi reprodukovali zvukový záznam zo svojho vypočúvania. Tuka takto reagoval: " Ja som ten môj reprodukovaný výsluch dobre nepočul a preto nemám čo poznamenať."

Vypočúvanie 31. júla 1946 skončilo o 19. hod.

1.augusta 1946 začalo pojednávanie o 9 hod. 24 minút

Tuku sa pýtali na súpis obyvateľstva, kedy sa mal prihlásiť za Mad'ara. Po tomto predseda prerušil pojednávanie na 15 minút..

6. agusta 1946, od 9- 13 hod

Na prečítanú výpoved plk. Ďuraňu Tuka odpovedal: "Pán predseda, ja som s armádou nedisponoval a týmto veciam nerozumiem a neviem, ako to bolo disponované."

Po prečítaní ďalšej výpovede "dáva sa prestávka"

Pokračovanie 6. augusta 1946, 9-13 hod.

Začiatok neuvedený. V rámci vypočúvania k Tukovými prejavom na zasadnutiach ŠR 12. februára 1941 a 23. mája 1943 boli aj tieto otázky a odpovede. - Požívali ste dôveru ľudu? T.: "Ja rozhodne nie, nemal som styky." - Mali ste dôveru ľudu? T: "Nie."

Predseda sa pýtal na akúsi dodávku a kúpu koní do Nemecka. Tuka odpovedal: "Prosím tam predniesol svoje stanovisko minister národnej obrany, ktorý bol súčasne aj hlavným veliteľom armády, takže my civili sme museli prijať jeho vývody".

Predseda súdu poučil Tuku, že ako predseda vlády musel všetkému rozumieť, načo on: "To sú diletantské stanoviská."

Pokračovanie v utorok 6. augusta1946 od 16 do 19 hod.

K výpovedi svedka Friedera, podľa ktorého Tuka mal byť spiritus rektor deportácií - vyzerá to tak, že skôr neprítomne - poznamenal: "Prosím, že ja som bol spiritus rectorom. Nemecké vyslanectvo obyčajne stýkalo sa so mnou, nuž s tou vecou tiež prišli ku mne a ja som tým medzítkom, ktoré malo tú úlohu."

Daxner sa spýtal Tuku, či sa kladne staval k nemeckým požiadavkám. Odpovedal, že v takej veci, akou bola židovská, nie.

Daxner sa pýtal, či Tuka veril správam o zlom zachádzaní s vysťahovanými židmi. Tu sa ešte viac ukázalo tragické pomýlenie, ale aj úprimnosť Vojtecha Tuku, lebo odpovedal:"NIE!" Prečo teda chcel poslať komisiu? "Nie pre moje uspokojenie, ale kvôli Sidorovi, aby tam upokojil tie kruhy (vatikánske -poznámka KK)

K posudku doc. Dr. Černáčka sa pripojil aj druhý znalec, načo obidvaja zložili prísahu. Ten "druhý znalec" bol Mudr. Ernest Günsberger. Na mikrofilme nie je dokument, ktorý by vysvetľoval, prečo nahradil znalca ohláseného na začiatku pojednávania, ktorým bol Dr. Krsek.

Predseda sa pýtal Tuku, kedy bol zatknutý. "Myslím v auguste."

- To je správne, áno 25 augusta, a kedy ste prišli na územie ČSR? "
To bolo myslím v októbri alebo novembri". - Iste v októbri. Do Bratislavy nepamätáte, kedy ste prišli? "Do Bratislavy, nie."

Po prečítaní z rozsudku nad Tukom z roku 1929 dávali mu otázky o udelení milosti, kto intervenoval, komu to posielal, ako to posielal, atď. "Ani to neviem, komu som to posielal, tuším riadnou cestou, poštou, súdu, alebo vláde autonómnej a tá potom postúpila centrálnej vláde republiky. Na tie podrobnosti sa nepamätám." Odpovede na ďalšie otázky nasvedčujú, že Tuka melie z posledného. - Kedy ste dostali milosť? "Začiatkom roku 1939" - Kedy ste podali žiadosť? "To mohlo byť v roku 1938." - Kedy? "Neviem, no po mojom návrate." - Po 6. októbri, áno? "Asi" - Niekedy po 6. októbri, v októbri? "To neviem, že kedy, ale myslím, že v roku 1938." - Aspoň toľko, či v októbri, alebo v decembri? "To neviem." Na otázku, či mal pas, keď šiel do Nemecka, odpovedal: "Musel som mať pas."

Na tomto pojednávaní - v utorok 6. augusta - znalci z odboru lekárstva predložili lekársky posudok , , v ktorom pre "Slávny národný súd" uvádzajú, že vyšetrili, či obžalovaný je " schopný zúčastniť sa prelíčenia" a konštatujú, že po "stránke telesnej zo stanoviska nervového trpí obžalovaný skornatením mozgových ciev", čo má "za následok krvácanie malého rozsahu v mozgových centrách riadiacich pohyby ľavej polovice tela", čoho dôsledkom je "obrna ľavej dolnej končatiny" a je preto "neschopný chôdze".

Duševný stav je poznačený "celkovým spomalením duševných pochodov", "znížením iniciatívy a spontánneho používania vôle", čo sa "prejavuje malou aktivitou …počas prelíčenia", "znížením pozornosti a bystrosti", prečo bo bolo treba "obžalovanému otázky opakovat".

Ďalej trpí "obmedzením pamäti", "obtiažnym vybavovaním detailov" z "posledných asi ôsmych rokov", pričom "však spomienka na iné udalosti z tohoto obdobia" je zachovaná "pomerne podrobne". Na margo takéhoto stavu znalci uvádzajú: "Nakoľko porušenie spomínania týkalo sa väčšinou udalostí súvisiacich s činmi ktoré mu boli kladené za vinu, nemožno bezpečne rozhodnúť či pritom nehrala úlohu aj neochota... vypovedať o týchto udalostiach... Spomienky na ostatný minulý život sú zachované bez poruchy."

"Ani pri vyšetrení, ani počas pozorovania behom prelíčenia" nenašli znalci "známky porušenia úsudkovej schopnosti".

Na otázky súdu odpovedali, že ".nie je a ani v dobe spáchania činov nebola prítomná duševná porucha, ktorá by nasvedčovala", že činy "spáchal v bezvedomí". Ako ďalej uvádzajú, "treba však pripustit", že je tohto času " prítomné zníženie schopnosti používania vôle."

"Mieru obmedzeného používania vôle nemožno v zásade presne určiť. Hrubým odhadom dá sa toto obmedzenie odhadnúť na mierne, ale zreteľné."

"Fyzický stav …nebránil mu sledovať priebeh procesu, jeho duševný stav… nebránil mu vo vnímaní procesu, ale obmedzoval ho do určitej miery v pohotovosti k obrane."

Tento posudok vypracovali znalci Doc. MUDr. Jozef Černáček a Mudr. Ernest Günsberger na záver dokazovania, 6. augusta 1946, pred záverečnými rečami.

Predseda odročil pojednávanie na stredu 7. augusta 1946

Streda 7. augusta 1946,

podľa tlače, Daxner vyzval obžalovaného, aby predniesol záverečnú reč. Z referátov tlače vyplýva, že Tuka sa cítil vyčerpaný a oznámil, že potrebuje viac času.

Vynesenie rozsudku ohlásil predseda na 14. augusta 1946

KRÁDEŽ ZLATÉHO PO-KLADU BOŽENY TUKOVEJ

Dvanásť dní pred vynesením rozsudku - 2. augusta 1946 - poslala B. Tuková pani Machovej do Bratislavy na adresu "Sirotinec Hlboká cesta" korešpondenčný lístok nasledovného znenia: Drahá Eržika! Cestou jednej našej známej, ktorú som stretla v tieto dni, som sa dozvedela tvoju adresu. Počula som od nej, ako je môj chudák manžel zanechaný. Nemôžem Ti rozpovedať, ako som sa namáhala z Tirolska dostať sa domov. Konečne koncom mája som sa dostala do Viedne a od toho času nedaj Bože sa dostať ďalej, nedostanem vízum na prestúpenie hraníc. Musela som zadať žiadosť na ministerstvo vnútra do Prahy a nedostávam odpoveď. Môžeš si myslieť aké časy prežívam tu; vedieť, čo môj muž pretrpí, obávať sa, čo ho očakáva a nedaj Bože sa dostať domov. Som tu u brata, ale je to tu veľmi ťažko, ale ani doma neviem, kde by som sa uchýlila a z čoho by som žila, však každý má svoje starosti a nemám nikoho, na koho by som sa mohla obrátiť. Prosila som v liste pána Pozdecha ako predsedu národnej rady mesta Bratislavy, aby mi zadovážil osvedčenie politickej spoľahlivosti, ale ani od neho nedostávam žiadnu odpoveď. Nie za to píšem, aby si sa Ty namáhala, však poznám z ďaleka pomery, ale ak by si sa mohla k manželovi dostať a mu povedať prečo som neprišla a že stále naňho myslím, ale že nechcem nijaký ľahkovážny krok spraviť, aby som mu nepoškodila. Bozkáva Ťa a s Tebou cíti Kmotra. 2.VII.1946

Zo dňa 9. augusta 1946 je v spise tento list: "Prosím, ráčte povoliť a pourgovať príchod mojej manželky Boženy Tukovej, ktorá je t. č. vo Viedni, VI Mariahilfer, str. 6a/II, aby ma mohla čím skôr prísť navštíviť." List písal niekto iný, podpis je pomerne čitateľný

Pani Tuková mohla navštíviť manžela 14. augusta, ale v ten deň sa musela - podľa údaju Dr. Rampáška - vrátiť do Rakúska

V deň vynesenia rozsudku a podania žiadosti o milosť- 14. augusta 1946 - vychádza na svetlo ďalší príbeh Tukovej drámy, ktorý sa ešte povlečie sedem mesiacov po jej konci. Z archívnych dokumentov vyplýva nasledovné:

12.nov. 1945 v Innsbrucku zobral - oproti potvrdeniu - škpt. Doman pani Tukovej tieto šperky:

- 1. 1 pár zlatých náušníc v puzdre
   2. 1 zlatý amulet s retiazkou v puzdre
- 3. 1 strieborná antická retiazka s amuletom, vyložené perlami
- 4. 1 pár zlatých antických náušníc
- 5. 1 Zlatý prívesok /srdce/
- 6. 1 prívesok rubín /srdce/7. 1 zlatá brošňa vyložená kameňmi /6 malých, 1 veľký/

- 8. 1 zlaté ženské nár. hodiny zn. INO
- 9. 1 náramkové hodiny Doxa
- 10. 1 pár zlatých náušníc
- 11. 1 zlatý prsteň

19. januára 1946 Ministerstvo národnej obrany - Úrad štátneho tajomníka v Prahe zaslalo na Hlavné veliteľstvo národnej bezpečnosti v Bratislave jeden zlatý prívesok (srdce) s fotografiou Dr. Vojtecha Tuku

24. januára 1946, teda následne zaslalo HV NB uvedený prívesok Národnému súdu, "ktorý patrí k ostatným veciam Boženy Tukovej".

1. februára 1946 - teda pol roka pred hlavným pojednávaním- potvrdil Daxner prijatie tohoto šperku, a prikázal uschovať ho v pokladnici. Vzniká otázka, prečo Daxner nezisťoval, kde sú "ostatné veci B. Tukovej".

14. augusta 1946, keď bola Božena Tuková navštíviť manžela, odovzdala obhajcovi "ex offo" Dr. Rampáškovi originál potvrdenky od škpt. Alexandra Domana s tým, že si ma šperky vyzdvihnúť a ponechať si ich "na úhradu pravotných trov..."

16. augusta 1946, kedy predseda NS oznámil, že milosť bola zamietnutá, podpísala pani Tuková vo Viedni na Mariahilfer str. 62 nasledovné vyhlásenie: "Podpísaná Božena Tuková rod. Hainová prehlasujem týmto, že moje šperky, ktoré som 12. novembra 1945 v Innnsbrucku odovzdala škpt. Alex. Domanovi, ponechávam Dr. Vojtechovi Rampášekovi, advokátovi v Bratislave na úhradu pravotných trov a hotových výloh spojených so zastupovaním môjho manžela Dr. Vojt. Tuku pred NS a súhlasím, aby mu tieto všetky boli k jeho rukám vydané." (Medzi svedkami bol i jej brat Pavel Hain.)

29. novembra 1946 zaslalo Pov. vnútra, delegát VI odb. PV pri obžalobe Národného súdu list Národnému súdu, v ktorom sa uvádza: "VI. odbor Povereníctva vnútra hodne po skončení procesu s Drom Tukom odovzdal mi podľa zvláštneho zoznamu niektoré veci, väčšinou klenoty, ktoré boli svojho času zaistené u Dr. Tuku. Na základe môjho telef. rozhovoru s pánom kontrolórom Štepitom cestou Vášho doručovateľa a oproti dodatočnému potvrdeniu odovzdám Vám tieto veci k ďalšiemu"

Oproti zoznamu, ktorý v Innsbrucku podpísala Božena Tuková je tam navyše 1 tabatierka a 1 malá tabatierka na šnúpací tabak (strieborná).

Dňa 12. februára 1947, teda pol roka po smrti Vojtecha Tuku, došla Národnému súdu, žiadosť Dr. Rampáška "o vydanie šperkov patriacich Božene Tukovej", v ktorej uviedol:

"Až po dlhšom pátraní zistil som že škpt. Alexander Doman, ktorý je t.č. pridelený vojenský a letecký atašé v Londýne, tieto predmety odovzdal škpt. Jozefovi Malovi, ktorý ich odovzdal p. Dr. Richterovi, pridelenému u úradu obžaloby pri NS a ktorý ich potom ďalej odovzdal v novembri 1946 Národnému súdu …" Po uvedení zoznamu šper-

kov doplnil: "Nakoľko moja práca a výlohy v procese s Dr. Vojtechom Tukom neboli nikým hradené, úctive prosím, aby tejto mojej žiadosti bolo priaznivé vyhovené. Ďakujúc vopred za preukázanú láskavosť, podpisujem s prejavom hlbokej úcty"

Z tohto listu vyplýva, že VI. odbor PV až v novembri 1946, teda zhruba tri mesiace po Tukovej smrti, odovzdal šperky Národnému súdu. Kde boli šperky od 12. novembra 1945, kedy ich v Innsbrucku pani Tukovej zobral škpt. Doman, do 29. novembra 1946, teda viac ako rok, sa nedá z dokumentov Tukovho procesu, zistiť.

Taktiež nie je známe, kedy škpt. Doman odovzdal šperky škpt. Jozefovi Malovi a kedy ich ten odovzdal Dr. Richterovi.

Záhadné putovanie majetku Boženy Tukovej sčasti skončilo dňa 18. marca 1947, teda osem mesiacov po Tukovej smrti, kedy Národný súd vyniesol uznesenie, ktorým nariadil vydať šperky patriace Božene Tukovej rod. Hainovej "do rúk Dr. Vojtecha Rampášeka, advokáta...". Svoie uznesenie odôvodnil tým, že na základe potvrdenky "vydanej škpt. Domanom, ktorý prevádzal zaistenie odsúdeného, NS zistil, že predmetné veci neboli zhabané odsúdenému Dr. Vojtechovi Tukovi ako jeho majetok". Osud tabatierok, ktoré sa nečakane objavili, sa z archívu nedá vyčítať. Takisto nie je tam dokument, ktorý by vysvetlil, prečo obhajcovi "z úradu" odovzdala Božena Tuková svoj - pravdepodobne - posledný majetok.

POZNÁMKY

32/ mienku

33/ Na túto návštevu Nitry si A. Mach spomína v pamätiach Z ďalekých ciest (Jozef Paueo a historické kurča)

34/ O menovaní vlády Štefana Tisu pozri: Kultúra č. 10/2005.

35/ Jezuitská kongregácia, ktorú Tuka spomína vo svojej výpovedi, je vlastne Mariánska kongregácia. Obsah a činnosť tohto hnutia opisuje P. Ľudovít Eiselle vo svojich pamätiach. (Archív Slovenskej provincie, tiež osobný fond autora v SNA) Z tejto práce sú nasledovné úrvyky: "V deň Nepoškvrnenej (teda 8. decembra a zo súvislosti vyplýva, že bol rok 1939) sme manifestovali, ako sme to robievali už od rokov, ale v tohoročnej manifestácii bolo čosi viac, čo ukázalo na vzrast a obrátilo pozornosť slovenskej inteligencie na mariánske družiny... Iba pred niekoľkými rokmi sme sa odhodlali spoločne vystúpiť vo veľkej sály Reduty.... Medzi najpoprednejších hostí patril pán prezident Dr. Jozej Tiso...Prítomní boli J.E. p. biskup Dr. Buzalka, manželka pána ministerského predsedu pani Tuková, pán minister Sivák s paňou, p. minister Pružinský, osobný tajomník pána prezidenta Dr. Murín, šéf kancelárie Dr. Neumann, kanonici Dr. Körper a J. Šrobár, z univerzity J. Magnif. A. J. Chura a niektorí z profesorov, vládny radca Dr. K. Mederly, okrem nich mnoho vzácnych pánov a dám.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

KULTÚRA Dvojtýždenník závislý od etiky

Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava.
Telefón 0903 846 313.
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

Predseda redakčnej rady: *Július Binder* – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Cena jedného čísla je 1,50 € – Časopis vychádza každé dva týždne s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a poštový doručovateľ Slovenskej pošty, alebo elektronicky na e-mailovej adrese: ganisinova.renata@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. –

Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo: EV 757/08. – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word, označené menom autora a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciame. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: kultura@orangemail.sk – internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR. – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Pokračovanie z minulého čísla)

CHARLES MAURRAS A NACIONALIZMUS

Na univerzálnu výzvu Francúzskej revolúcie, ktorá si vytýčila za cieľ nič menšie ako stvorenie nového človeka, v duchu rousseauovských, voltaireovských a encyklopedických doktrín, odpovedal Joseph de Maistre príklonom kontrarevolúcie ku katolíckemu ultramontánnemu univerzalizmu. V ňom videl jediného možného univerzálneho súpera, nárokujúceho si uchovať doktrínu úplne protikladnú k doktríne revolučnej: doktrínu človeka stále rovnakého, zaťaženého dedičným hriechom a potrebujúceho spásny zásah Božieho Svna.

Francúzska revolúcia však, okrem univerzálnych ašpirácií, ktoré hlásali utopické všeľudské zbratanie, nechtiac otvorila zrušením stavovských rozdielov bránu pre nové ponímanie pojmu národa. Následkom obkľúčenia Francúzska bol postupne kozmopolitný humanistický variant revolúcie nahradený etnickým, apelujúcim na národnostné city francúzskeho národa. Revolucionári v zúfalej snahe udržať sa pri moci siahli k osvedčenému citu, po ktorom siahali ich nasledovníci aj neskôr počas dvoch storočí, píliac si tak pod sebou svoj utopický konár.

Etnický pocit spolupatričnosti, na-

zývaný aj národné povedomie, býva často považovaný za vynález modernej doby a stavaný do protikladu k univerzalizmu stredoveku. To predpokladá prekvapujúce nepochopenie konštantnosti človeka u niektorých konzervatívcov, podobné ako nepochopenie toho istého u revolucionárov. Etnická spolupatričnosť nie je vynálezom novoveku, ale základnou vlastnosťou človeka vyhnaného z Raja. Čo svet svetom stojí, uprednostňovali ľudia združovanie na základe etnickej spolupatričnosti. V prípade národného povedomia a nacionalizmu ide teda skôr o posledný pohanský relikt, ktorý Cirkev počas stredoveku nestihla plne integrovať do svojich štruktúr, majúc na starosti dôležitejšie veci: spásu pohanských duší, záchranu civilizácie a uchovanie Viery. Pozdvihnúť národnostné cítenie do kresťanskej roviny, na to bola vyzvaná až v reakcii na národnostné hnutia 19. storočia. Následne Cirkev jasne zadefinovala národ ako Bohom chcené prirodzené dobro, ktoré v hierarchii stojí samozrejme až za dobrami nadprirodzenými; ako aj za dôstojnosťou jedinca, Bohom stvorenej, neopakovateľnej ľudskej bytosti i za dôležitosťou rodiny, ale zato dostatočne vysoko oproti kozmopolitným blúzneniam liberálov a revolucionárov.

Taktiež toľko opisovaná absencia národnostných citov a samozreime ai sporov v stredoveku je skôr želaním ako faktom. Stačí si prečítať v kronikách o neustálych sporoch medzi etnikami v štátoch, mestách, univerzitách a dokonca i v kláštoroch. Núdza chaosu, večných bojov a zúfalá snaha o záchranu donútia človeka aj k horším veciam ako k rezignácii na národnostnú výlučnosť. Netreba z toho usudzovať na stratu etnických väzieb. Cit driemal pod povrchom a čakal na príležitosť. Mohol ho do svojich služieb povolať ktokoľvek, podobne ako iné ľudské stereotypy.

Spájanie národnostného citu s revolúciou a dovolávanie sa národných záujmov v protiklade k záujmom Cirkvi nie je dôkazom o tom, že národnostné cítenie vymysleli sily revolúcie, ale dôkazom o tom, že silv revolúcie sa ho ako prvé rozhodli využiť či skôr zneužiť na svoje ciele. To vzbudzovalo niekedy v kontrarevolučných kruhoch nedomyslenú rezervovanosť

k idei národa. Niečo, čo je všeobecné, prirodzené a dobré, láska k vlastnému národu, odobrená učením Cirkvi, bola braná pod dojmom revolučných excesov ako vynález revolucionárov. Stavalo to odporcov revolúcie, ktorí sa nechceli vzdať rozumného a kresťansky formovaného národnostného citu, do ťaživej situácie, v ktorej boli umelo rozpoltení medzi vernosť starému poriadku a láskou k národu.

K riešeniu tejto situácie zásadným spôsobom prispel Charles Maurras. Prepojil tradíciu kontrarevolučného myslenia, royalizmu, ultramontanizmu a stavovského štátu s novoprebudeným nacionalizmom. Obrazne povedané, podarilo sa mu doslova ukradnúť nacionalizmus revolučným silám a spojiť ho s kontrarevolúciou - na nemalé zdesenie revolučných živlov, ktoré mali dovtedy patent na neustále zaklínanie sa láskou k národu. Odrazu tu bol niekto, kto sa opovážil tvrdiť, že francúzsky národ nevznikol roku 1789

byť za Maurrasov agnosticizmus trestané celé hnutie.

Bez toho, že by sme chceli ospravedlňovať trestuhodné Maurrasovo zúfalstvo nad stratou sluchu a následný odpad, musíme konštatovať, že aj keď výhrada voči jeho utilitárnemu ponímaniu Cirkvi ako kultúrnemu a štátotvornému fenoménu je oprávnená a napriek tomu, že nikto samozrejme nepovažuje Maurrasa za kompetentného vo veciach Viery, tak jeho zásluha na sprístupnení národných trendov v kontrarevolučnom myslení je trvalá a záslužná.

Maurrasov intelektuálny záujem o národ, odhliadnuc od jeho prirodzenej náklonnosti, vyplýva z jeho negatívneho postoja k individualizmu a z fascinácie hierarchiou a poriadkom. Spupnosť jedinca osobujúceho si výhody a práva na úkor spoločnosti, podľa neho rozkladá túto spoločnosť a vedie ku katastrofe. Tej sme, v smutnom dôsledku, svedkami práve teraz v ich vlastnej osoby." Takýto spôsob uvažovania plodí egoizmus, individualizmus, parlamentarizmus a anarchiu.

Maurras dokonale rozpoznal oligarchické, plutokratické, protinárodné a deštruktívne základy demokracie v čase, keď sa ešte rada zaodievala do národne zafarbeného rúcha. Dnes, v čase všeobecného rozkladu, môžeme len potvrdiť jeho slová, že "všeobecný záujem nemá svojho ústavného reprezentanta, keď celý náš štát je podľa práva a ústavy založený na partikulárnych a straníckych záujmoch."

Národ je pre Maurrasa jednou z tých spoločenských báz, v ktorých zanikajú partikulárne rozvratné záujmy. Národ a nacionalizmus, čiže uvedomelá láska k národu vyjadrená v politickom postoji, teda nebol pre Maurrasa nositeľom revolučných trendov, ale naopak jedným z uchovávajúcich prvkov tradičnej spoločnosti a v spojení s monarchizmom a katolicizmom, hrádzou proti rozkladnému partikulaku katolíckej monarchii. Svoj program zhrnul do nasledujúcich bodov:

- obnova rodiny (čiže návrat k pat-
- obnova obce (čiže rušenie centra-
- obnova provincie: (čiže návrat k prirodzeným celkom):
- obnova odborných skupín a korporácií: (čiže zrušenie ekonomického liberalizmu);
- obnova slobody pre vládu (čiže zrušenie politického liberalizmu).

A dodáva: "...pridajte k dedičnej inštitúcii rodiny trvalé postavenie obce a provincie, odbornú inštitúciu a zásadu politickej autority a vyjde vám z toho monarchia."

Bolo by chybou redukovať Maurrasov vklad do kontrarevolučného myslenia len na aplikáciu nacionalizmu. Jeho teória bola racionálne poňatým systémom, ktorý mal v protiklade k romantickým kontrarevolucionárom typu Chateaubrianda, apelujúcim na cit a zvyk, založiť svoju argumentáciu na dovolávaní sa rozumu a hierarchického poriadku vecí. Maurras vždy s dešpektom hľadel na anglický konzervativizmus založený len na zvykovosti. Dokazoval, že potreba návratu katolíckej monarchie nie je estetickou a citovou svojvôľou, ale nevyhnutnosťou pre adekvátne prežitie francúzskeho národa, ktorého najslávnejšie dni boli spojené práve s touto formou sociálnej existencie: "Nevyhnutnosť monarchie dokážeme ako obecne platnú poučku. Akonáhle si stanovíme za postulát vôľu zachovať našu francúzsku vlasť, všetko spolu začne súvisieť, všetko sa začne neodvratne odvíjať. Fantázia a samotný výber nemajú na tom žiaden podiel: ak ste sa rozhodli byť vlastencom, budete nevyhnutne royalistom".

Prekvapujúcim pre tých, čo podozrievajú každého zástancu autority a poriadku z totalitarizmu a etatizmu, môže byť Maurrasov postoj k provinciám a obciam ako aj odpor k centralizmu. Faktom však je, že to bola práve demokracia a liberalizmus, kto začal unifikovať regióny a sťahovať všetku moc a právo do centra. Maurras, obdivovateľ rodného Provensálska videl práve v monarchii garanta regionálnej pestrosti a samosprávy, ako o tom svedčí aj ním razené heslo -"demokracia v obci, aristokracia v provincii a monarchia v štáte".

Maurras v snahe o záchranu svojej vlasti pred rozkladom, bohužial' nad'alej pokračujúcim v nezmenšenej, ba naopak v zväčšenej miere, vytvoril tzv. integrálny nacionalizmus, čiže myslenie snažiace sa v záujem národnej záchrany integrovať do jedného celku všetky prvky tvoriace chrbticu národa. Tým posunul kontrarevolučné myslenie smerom k väčšiemu integralizmu, naviažúc na de Maistreho zlúčenie kontrarevolúcie s ultramontanizmom, priberúc národovectvo a špecifický rímsko-latinský charakter francúzskej kultúry zviazaný s Cirkvou. Tým otvoril cestu ku konečnému katolíckemu integralizmu, zahrnujúcemu okrem vyššie uvedených prvkov ešte vnútrocirkevný antimodernizmus.

Pápež Pius X. v rozhovore s Maurrasovou matkou, ktorú prijal na súkromnej audiencii povedal, vediac o jeho agnosticizme: " Modlím sa za vášho syna." Príhovor tohto svätca bol v nebi vypočutý a Charles Maurras ku koncu života našiel opäť vieru, ktorú stratil ako dospievajúci mladík. Zomrel zaopatrený sviatosťami, zmierený s Bohom a Cirkvou, vo vysokom veku 84 rokov, v roku 1952, krátko po prepustení z väzenia, do ktorého ho zavrela Republika, jeho celoživotná nepriateľka.

Branislav Michalka

Integrálny katolicizmus ako konečná syntéza kontrarevolučných prúdov

a dokonca, že má za sebou lepšie a slávnejšie obdobia ako po roku 1789. A nota bene by bolo vhodné v záujme národa opustiť revolúciu a vrátiť sa späť k monarchii a stavovskému štátu.

Charles Maurras sa narodil roku 1868 v mestečku Martigues na provensálskom juhu Francúzska, v kraji, ktorý mu prirástol k srdcu do konca života. Pochádzal z katolíckej a kontrarevolučnej rodiny, v ktorej dostal adekvátnu výchovu, avšak telesné postihnutie, hluchota, ktoré ho doživotne ochromilo, bolo motiváciou na jeho náhle odpadnutie od viery. Do Cirkvi sa vrátil až krátko pred smrťou. Tento poľutovaniahodný stav, v rámci ktorého bol jednak obhajcom katolicizmu a kontrarevolúcie a na druhej strane človekom nemajúcim vieru, bol dôvodom mnohých nešťastných kontroverzií. V konečnom dôsledku viedol tento stav až k dočasnému zákazu účasti katolíkov v Maurrasovom hnutí Action francaise. Tento zákaz Pia XI., ktorý neskôr zrušil Pius XII., spôsobil takmer kolaps kontrarevolučného hnutia, ktorého členovia, praktizujúci katolíci, medzi ktorými boli také známe postavy ako Georges Bernanos alebo Jacques Maritain, nechápali prečo musí

celej Európe. Maurras ju videl už koncom 19. storočia a jasne domýšľal veci od príčin do dôsledkov. Za základ individualistického rozkladu považoval zhodne s de Maistreom protestantizmus. Protestantizmus mu nebol len náboženským vyznaním, ale predovšetkým spôsobom uvažovania, ktorý legitimizuje a uprednostňuje načúvanie vnútorných pohnútok a vnuknutí v človeku, najskôr náboženských, neskôr akýchkoľvek, na úkor podriadenia sa náboženskej doktríne, objektívnemu rozumu, spoločenským konvenciám a národného záujmu. Píše: "Všetko, čo je kresťanské a nie je zároveň katolícke, smeruje k individualistickému a revolučnému mysleniu, k mysleniu švajčiarskemu (pozri Kalvín a Rousseau). Mimo katolícku Cirkev a v menšej miere snáď tiež mimo cirkev pravoslávnu a anglikánsku, kde dogma i disciplína majú pevné obrysy, je kresťanský duch pod pláštikom viery, nádeje a lásky k blížnemu obyčajným výlevom čisto osobného citu: ak môže duša komunikovať s Bohom bez prostredníka, tak si osobuje všetky božské práva. Viera v Boha môže pretrvávať skrze určitý návyk a skrytú potrebu: individualistické idey budujú teológiu

rizmu. Blaho spoločnosti je závislé na podriaďovaní sa národným záujmom; tomu, čo prospieva národu a nie strane, finančnej skupine, samozvanej minorite alebo ctibažnému jednotlivcovi. Jednota je predmetom trvalej Maurrasovej fascinácie. Jednota národa je mu následne zárukou národnej prosperity.

Vidiac rozklad tejto národnej jednoty, pýta sa logicky: ako sa môže rozkladať etnická spolupatričnosť, ak je prirodzená a ľuďom vlastná. Dochádza k záveru, že táto jednota, pokiaľ je dostatočne homogénna, môže byť narušená len vonkajšími silami. Rozklad je import cudzoty do tela národa. Stavebné komponenty francúzskeho národa, ktorými boli katolicizmus, latinizmus, dedičstvo rimanstva, klasicizmus, ruralizmus boli narušené a sú ničené importom protestantizmu, individualizmu, romantizmu a kapitalizmu: "Francúzsko stráca svoju národnosť. Vládnu mu Židia, Američania, Rakúšania, Nemci, Švajčiari a Belgičania. Stalo sa korisťou kozmopolitného finančníctva, kozmopolitnej literatúry a kozmopolitného myslenia."

Východisko z tohto stavu, záchranu národa, vidí Maurras v návrate

(Pokračovanie v budúcom čísle)